

QOY ƏDALƏT ZƏFƏR ÇALSIN!

"SƏS" qəzeti mənim
üçün ən əziz qəzetdir

Beynəlxalq idman ictimaiyyətinin
seçimi Azərbaycandır!

3

Yaradıcı insanlara DÖVLƏT QAYĞISI!

2

DİQQƏT: Sentyabrın 15-dən Bakının
bu küçələrində nəqliyyatın hərəkəti
məhdudlaşdırılacaq

16

**Sürücülük vəsiqələri barədə yeni
qərar - hansı dəyişikliklər var?**

16

**Avropanın demoqrafik fəlakəti:
miqrant siyasəti dəyişəcək?**

10

№ 165 (7333)

12 sentyabr 2025-ci il.
Qiyməti 60 qəpik

“Balansı bərpa etmək niyyəti”, yaxud ERMƏNİSA YAĞI MANEVR

4

**Diplom “xəstəliyi”
təhsili və gəncləri
məhvə sürükləyir...**

5

**İnsan maşına,
maşın insana
yol vermir...**

7

Dünyanın ən qədim xalqlarından olan Azərbaycan xalqı, özünün tarixi, maddi-mədəniyyət abidələri, zəngin ədəbiyyatı, incəsənəti və musiqi mədəniyyəti ilə dünya miqyasında tanınıb və ona maraq artır. Ölkəmizin müxtəlif sənət növlərinin hər biri ayrı-ayrılıqda uzun və müəkkəb inkişaf yolu keçməsinə baxmayaraq, birlikdə vəhdət təşkil edərək Azərbaycan incəsənəti və mədəniyyəti haqqında tam təsəvvür yaratmağa geniş imkan verir. İllər uzunluğunda sənət nümunələri bu gün dünyanın müxtəlif ölkələrində nümayiş etdirilir. Dünyanın ən zəngin muzeylərində Azərbaycan xalq sənətkarlığının bir çox gözəl nümunələri ilə tanış olmaq olur. Belə ki, Londonun, Parisin, Vaşinqtonun, Vyananın, Romanın, Berlinin, İstanbulun və başqa ölkələrin zəngin muzeylərində mədəniyyət nümunələri qorunub saxlanılır. Klassiklərimizin və müasirlərimizin yaratdıqları nümunələr dünya mədəniyyəti xəzinəsində özünəməxsus şərəfli yer tutur. Bu gün Azərbaycan mədəniyyəti qədim kökləri üzərində inkişaf edir və dünyaya inteqrasiya olunur. Xalqımızın tarixi qədər qədim və zəngin olan Azərbaycan mədəniyyəti xalqın yüksək mədəni irsə malik olmasını sübut edir. Bütün bu nümunələrin tanınmasında və təbliğində Azərbaycan Ümummilli Lideri Heydər Əliyevin rolu və imzası var. "Mənim həyatımın məqsədi Azərbaycandır, Azərbaycan xalqıdır, Azərbaycan Respublikasıdır, Azərbaycan vətəndaşıdır. Əgər buna nail ola bilsəm

Yaradıcı insanlara DÖVLƏT QAYĞISI!

Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin Səməd Vurğun adına Yaradıcılıq Evinin açılışı olub. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev açılışda iştirak edib.

Bildirildi ki, Xəzər rayonunun Şüvəlan qəsəbəsində yerləşən kompleksin ərazisi 3 hektara yaxındır. Burada "suite" və "standart" tipli olmaqla ümumilikdə 43 otaq var. Kompleksdəki 174 yerlik konfrans zalında müxtəlif tədbirlərin, o cümlədən yaradıcılıq gecələrinin, yazıçılarla görüşlərin və digər mədəni tədbirlərin keçirilməsi mümkün olacaqdır. Burada kinoteatr, kitabxana, qapalı, həmçinin açıq havada restoranlar, kafe, fitness zonası da fəaliyyət göstərəcək. Eyni zamanda, futbol, tennis və uşağ oyun meydançaları da istirahət edənlərin ixtiyarına verilecək.

Qeyd edək ki, kompleksin bu cür müasir səviyyədə inşası ölkəmizdə yaradıcı insanların fəaliyyətinə göstərilən dövlət dəstəyinin növbəti təzahürü olmaqla, ilk növbədə, onların istirahətinin təmin edilməsi baxımından mühüm əhəmiyyət daşıyır.

Azərbaycan dövlətinin həyata keçirdiyi siyasət nəticəsində yaradılmış şərait mədəniyyət və incəsənət sahəsində çalışanların fəaliyyətinin daha da canlanmasına səbəb olmaqla yanaşı, bu sahənin inkişafına mühüm töhfə verir. Prezident İlham Əliyevin diqqət və qayğısı sayəsində yaradıcı şəxslərin fəaliyyətinin stimullaşdırılması, onların əməyinə yüksək qiymətin verilməsi, sosial təminatlarının, mənzil-məişət şəraitlərinin daha da yaxşılaşdırılması istiqamətində ardıcıl işlər görülür. Bundan başqa, istirahət və yaradıcılıq imkanlarının genişləndirilməsi məqsədilə yaradıcılıq ittifaqlarının, yaradıcılıq evlərinin və sanatoriya fəaliyyəti də dövlət səviyyəsində dəstəklənir.

Bu gün regionlarımızda yaradılan Heydər Əliyev muzeylərinə əhali xüsusi maraq göstərir. Bu muzeylərdə Ulu Öndərin həyat və fəaliyyətini əks etdirən eksponatlar gənc nəslin təbəyyəsində əhəmiyyətli rol oynayır. Muzeylərimiz yenidən təmir olunur. Dövlət İncəsənət Muzeyi, Nizami adına Azərbaycan Ədəbiyyatı Muzeyi, Tarix Muzeyi tamamilə yeni üslubda təmir olunub, istifadəyə verilib. Azərbaycanda yeni üslubda olan orijinal Xalça Muzeyi üçün bina inşa edilib. Özünəməxsus üslubda inşa edilən bu muzey orijinal memarlıq üslubuna görə diqqəti cəlb edir.

Azərbaycan Respublikasında aparılan məqsədyönlü xarici siyasətin uğurları mədəniyyətimizin təbliğinə də geniş imkanlar yaratmışdır. Beynəlxalq festivallarda, konfrans və seminarlarda Azərbaycan incəsənəti nümunələri nümayiş olunur, eləcə də, belə tədbirlərdə incəsənət xadimləri iştirak edir, ölkəmizin mədəni nailiyyətlərini dünyaya tanıdır. Amerikada, Kanadada, Fransada, Avstriyada, Almaniyada, İranda, Çində, Yaponiyada, Misirdə, Qətərdə, İordaniyada və digər ölkələrdə keçirilən Azərbaycan mədəniyyəti günləri davamlı xarakter almışdır.

Bu gün Azərbaycan mədəniyyəti dünyaya yüksək sürətlə inteqrasiya etməkdədir. Dünyanın nüfuzlu beynəlxalq təşkilatları, eləcə də, ayrı-ayrı ölkələr Azərbaycan mədəniyyəti və incəsənəti ilə yaxından maraqlanırlar.

Görülən işlərin məntiqi olaraq belə nəticəyə gəlmək mümkündür ki, Azərbaycan mədəniyyəti, sözün həqiqi mənasında, yüksəliş dövrünü yaşayır. Bu yüksəliş dövründə mədəniyyət və incəsənətimizə göstərilən qayğı da diqqəti çəkməyə layiqdir.

Zümrüd BAYRAMOVA

ən xoşbəxt adam kimi həyatımı başa çatdıracağam" - deyən Heydər Əliyev Azərbaycanın işıqlı gələcəyinin təminatçısı oldu. Azərbaycanın nadir abidələrinin bu gün bəşəriyyətin mədəni irs siyahısına daxil edilməsi, ümumiyyətlə, müxtəlif zamanlarda el sənətkarlarının düzəltdiyi əl işlərinin və toxuduğu xalçaların dünyanın məşhur muzeylərində mühafizə olunması milli-mənəvi dəyərlərimizə verilən qiymətdir. Həqiqətən də belə bir sənətin yaradıcısı olan Azərbaycan mədəniyyəti dünyaya vəsiqə alıb.

ƏNƏNƏLƏR ÜZƏRİNDƏ İNKİŞAF MƏRHƏLƏSİ

Məlumdur ki, mədəniyyət hər bir xalqın mənəvi dünyasının, milli mövcudluğunun əsas atributlarından biridir. Qədim zəngin maddi və mənəvi mədəniyyətə malik xalqımız məhz Ümummilli Liderimiz Heydər Əliyevin mədəniyyət siyasəti nəticəsində öz varlığını, mənəvi irsi, keçmişini ilə fəxr edir. Ulu Öndər Heydər Əliyev Azərbaycan mədəniyyətinin və mənəviyyatının himayədarı kimi tarixə iz saldı. Görülən işlərin məntiqi olaraq belə nəticəyə gəlmək mümkündür ki, Azərbaycan mədəniyyətinin Heydər Əliyev qədər əsl himayədarı, böyük qayğıkeşi olmayıb. Heydər Əliyevin xidmətləri nəticəsində Azərbaycan mədəniyyəti, sözün həqiqi mənasında, yüksəliş dövrü keçib. Bu yüksəliş dövründə mədəniyyət və incəsənətimizin aparıcı simalarına göstərilən qayğı da diqqəti çəkən məqamlardandır. Azərbaycan incəsənətinin inkişafına nail olmaq üçün Heydər

Əliyev görkəmli bəstəkarların, rəssamların, kino və teatr xadimlərinin yubileylərinin dövlət səviyyəsində keçirilməsinə xüsusi önəm yetirirdi. Heydər Əliyevin mədəniyyətimizə qarşı həssas münasibətinin nəticəsidir ki, O, müasirliyin klassika üzərində inkişafına önəm verirdi. Bu gün Azərbaycanın müxtəlif məkanlarında tanınmış sənət xadimlərinin şairlərin, yazıçıların, musiqiçilərin, rəssamların, memarların ev-muzeylərinin fəaliyyət göstərməsi də məhz Onun mədəniyyət siyasətinin məntiqidir.

Bu gün Azərbaycan mədəniyyəti ənənələri üzərində inkişaf mərhələsini keçərək yaşayır. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin mədəniyyət sahəsinə dair imzaladığı Fərman və Sərəncamlar milli mədəniyyətimizin dünyada tanınması, ölkəmizin dünyanın mədəniyyət məkanına uğurla inteqrasiya olunması, milli mədəni irsimizin, dəyər və sərvətlərimizin qorunub saxlanması, inkişaf etdirilməsi istiqamətində müəyyən nəticələrə nail olunur. Dövlət başçısının mədəniyyət siyasəti nəticəsində əldə olunan uğurların miqyası geniş və əhatəlidir. Mədəniyyət cəmiyyətin müasir inkişaf səviyyəsi, insanın yaratdığı, nəsildən-nəslə ötürüldüyü maddi və mənəvi dəyərlərin məcmusu olduğundan, bu sahədə görülən işlərin mahiyyəti də bəllidir. Müstəqil Azərbaycanın mədəniyyət siyasətində islami dəyərlərə yeni prizmadan baxış kimi meyillər ictimai dü-

şüncənin formalaşmasında əhəmiyyətli rol oynayır. Bu sahənin inkişafında xidmətləri olan sənət xadimlərinə ayrılan diqqətdə qeyd olunmalıdır. Muzeylərimiz, kitabxanalarımız yenidən qurulub. M.F.Axundov adına Milli Kitabxananın fəaliyyətində informasiya texnologiyalarının tətbiqi, elektron kataloqların yaradılması, mərkəzləşmiş kitabxana sistemlərinin müasir tələblərə uyğunlaşdırılması, onların latın qrafikalı əlifba ilə çap olunmuş əsərlərlə komplektləşdirilməsi işi və s. həyata keçirilibdir.

PAYTAXT VƏ REGIONLARDA MÜASİR SƏNƏT OCAQLARI

Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin apardığı məqsədyönlü siyasət və mədəniyyətə göstərdiyi qayğı xalqımızın milli-mənəvi dəyərlərinin qorunması və beynəlxalq səviyyədə təbliğinə istiqamətlənib. Belə ki, mədəniyyətin elə bir sahəsi yoxdur ki, onun inkişafı ilə bağlı Dövlət Proqramı qəbul edilməsin. Teatr, kino, musiqi, milli-mənəvi dəyərlərimizin digər sahələrini əhatə edən uzunmüddətli proqramlar bu sahələrin yenidən qurulmasına imkan yaradır, ayrılan dövlət vəsaitləri hesabına mədəniyyətin maddi-texniki bazası möhkəmləndirilir. Təkcə paytaxtda deyil, regionlarda da mədəniyyət müəssisələrinin təmirinə diqqət artırılıb. Paytaxtımızda, region mərkəzlərində teatrlarımızın binası təmir olunub, müasir üslubda yenidənqurma işləri aparılıb. Gənc Tamaşaçılar Teatrı, Rus Dram Teatrı, Milli Akademik Dram Teatrı əsaslı təmirdən sonra yenidən öz qapılarını tamaşaçıların üzünə açıb. Kino yaradıcılığı sahəsində yeni proqram reallaşdırılıb. Filmlərimizin qorunub saxlanıldığı Dövlət Film Fondu üçün yeni binanın tikilməsi və onun müasir avadanlıqlarla təmin olunması mənəvi sərvətimiz olan filmlərimizin qorunması, bərpası və gələcək nəsillərə ötürülməsində əhəmiyyətli rol oynayır. Bu gün ölkəmizin ən iri kinoteatrından olan Bakıdakı Nizami adına kinoteatr Avropa standartları səviyyəsindədir.

MƏDƏNİYYƏT VƏ İNCƏSƏNƏTİMİZƏ DƏSTƏK

Görülən işlərin davamı olaraq Bakıda

Azərbaycanın beynəlxalq miqyaslı yarışlara, festivallara, qlobal forumlara, konfranslara ev sahibliyi etməsi ölkəmizin elmə, təhsilə, mədəniyyətə, idmana və digər sahələrə olan diqqəti ilə yanaşı, bu və ya digər sahələrdə qazanmış olduğu uğur və nailiyyətlərin təsdiqidir. Beynəlxalq tədbirlərin keçirilməsi mürəkkəb bir mexanizmə malik olduğundan təşkilatçılıq, təhlükəsizlik, iqtisadi imkanların mövcudluğu da həlledici rola malikdir ki, ölkəmizdə bütün bu və ya digər tədbirlərin yüksək səviyyədə təşkili öz həllini tapır. Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin davamlı və məqsədyönlü fəaliyyətinin nəticəsidir ki, Azərbaycan dünyada aparıcı idman ölkələrindən biri kimi tanınır. Azərbaycanda keçirilən dünya və Avropa çempionatları bir daha sübut etdi ki, həqiqətən də, Azərbaycanda idman uğurla və sürətlə inkişaf edir. Prezident İlham Əliyevin dediyi kimi: "İdman Azərbaycanda dövlət siyasətidir. Dövlət bu istiqamətdə öz siyasətini apararkən idmanın hərtərəfli inkişafına nail ola bilməlidir".

Avropa İdman Paytaxtları və Şəhərləri Federasiyası Bakı şəhərini 2026-cı il üçün dünyanın "İdman Paytaxtı" seçməsi təsadüfü hal deyil. Azərbaycanda əhalinin sağlamlığının möhkəmləndirilməsi, yüksək standartlara uyğun mövcud idman infrastrukturunu və idmanın təbliği üçün görülmüş nüməvə fəaliyyət yüksək qiymətləndirilib.

AZƏRBAYCAN "SPORTACCORD" A EV SAHİBLİYİ EDƏCƏK

Ölkəmizin ev sahibliyi etdiyi idman tədbirlərinin sayı ildən-ilə artır. Bu günlərdə bildiyimiz kimi, Bakının gələn il mayın 24-28-də ev sahibliyi edəcəyi, beynəlxalq idman ictimaiyyətinin ən nüfuzlu müzakirə platformlarından biri olan - "SportAccord" Dünya İdman və Biznes Sammiti münasibətilə təqdimat mərasimi keçirilib. 2003-cü ildə təsis edilən "SportAccord" bu gün həm Olimpiya, həm də qeyri-Olimpiya idman növlərini təmsil edən 120-dən çox beynəlxalq federasiyanı, Beynəlxalq Olimpiya Komitəsini və digər idman təşkilatlarını bir araya gətirən nüfuzlu qurumlardan biridir. Təşkilatın əsas məqsədi idmanın qlobal inkişafına dəstək vermək, idman qurumları arasında əməkdaşlığı gücləndirmək və idmanın sosial, iqtisadi və mədəni dəyərlərini dünyada təşviq etməkdir. "SportAccord"un hər il keçirilən sammiti qlobal idman və biznes dairələrinin ən mötəbər tədbirlərindən biridir. Burada yüzlərlə beynəlxalq federasiya, təşkilat, sponsor və media nümayəndəsi bir araya gələrək idman dünyasının gələcəyini müzakirə edir, yeni tərəfdaşlıqlar qurur və qlobal şəbəkələşmə imkanlarından yararlanırlar. Sammit çərçivəsində konfranslar, sərgilər və ikitərəfli görüşlər təşkil edilir. "SportAccord" həm Olimpiya, həm də qeyri-Olimpiya idman növlərini birləşdirən Dünya Döyüş Oyunları (World Combat Games), Dünya Zəka Oyunları (World Mind Games) və Dünya Urban Oyunlarını (World Urban Games) təşkil edir və bu tədbirlər 150-dən çox ölkədə tanınır. Bakının 2026-cı ildə bu mötəbər sammitə ev sahibliyi etməsi Azərbaycanın beynəlxalq idman və biznes dünyasında mövqeyini daha da möhkəmləndirəcək və ölkəmizi qlobal idman ictimaiyyətinin diqqət mərkəzinə çıxaracaq.

"İDMANIN İNKİŞAFI XALQIN SAĞLAMLIĞIDIR"

İdman sahəsinə ayrılan diqqət və göstərilən qayğı gənclərin bu sahəyə olan marağını artırır. Kütləvi olaraq bu sahəyə axın var. Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev çıxışlarının birində vurğulayıb ki, idmanın kütləviliyini təmin edərək biz xalqımızın sağlamlığını qoruyacağıq və bizim gənclərimiz, gənc nəsillər sağlamlıq olacaq - həm fiziki cəhətdən, həm mənəvi baxımdan: "Çünki fiziki cəhətdən

Beynəlxalq idman ictimaiyyətinin seçimi Azərbaycandır!

Baku 2026
WORLD CAPITAL OF SPORTS
**Bakı 2026-cı il üçün
"Dünyanın İdman Paytaxtı" seçildi!**

güclü insan adətən öz gücündən yalnız çətin məqamda istifadə etməlidir. Güclü insanda özünə əminlik var. Fiziki cəhətdən güclü insan heç vaxt ondan zəif insana qarşı zor tətbiq etməməlidir. Ancaq özünü, öz yaxınlarını, öz torpağını qoruyub saxlayır. Ona görə idmanın inkişafı, sadəcə olaraq, idman nəticələri əldə etmək üçün vasitə deyil, idmanın inkişafı xalqın sağlamlığıdır və Azərbaycan xalqı sağlam olmalıdır".

Müasir dövrümüzdə Azərbaycanda yüksək intellektual səviyyəyə, vətənpərvərlik hissinə, milli düşüncəyə malik gənclər mühiti formalaşıb. Gənclər siyasəti gənc nəslin ictimai-siyasi həyatdakı rolunun artmasına, ölkənin aparıcı qüvvəsinə çevrilməsinə, bütövlükdə, kreativ gəncliyin formalaşmasına geniş imkanlar açıb. Ölkəmizdə gənc nəslin problemlərinin həlli, onların cəmiyyət həyatında layiqli iştirakının təmin olunması, milli-mənəvi dəyərlərə bağlılığının möhkəmləndirilməsi üçün dövlət səviyyəsində bütün zəruri tədbirlər həyata keçirilir. Xalqımızın qəhrəmanlıq tarixini yazanlar da gənclərdir. Qazanın uğurlar, bir daha onu sübut edir ki, hər bir gənc ölkə qarşısında qoyulan böyük məqsədi və məsuliyyəti dərk edir. 44 günlük Vətən müharibəsində gənclərimiz vətənpərvərlik nümayiş etdirdilər. Yüksək milli ruhlu gənclərimiz Ali Baş Komandanın əmri ilə torpaqlarımızı işğaldan azad etdi. 30 illik həsrətə son qoyuldu.

"Biz ləyaqətli xalqı və böyük hörmətə layiq olan ölkəni təmsil edirik" - deyən Prezident qeyd edib ki, siz idmançılar bundan sonra, sizdən sonra gələn nəsillər həmişə müzəffər ölkəni təmsil edəcəksiniz: "Bizim Qələbəmiz əbədidir, biz Qarabağı düşməndən azad edən xalqıq və o torpaqlarda həyat yaran, həyat quran xalqıq".

"BU GÜN ƏN MÜASİR İDMAN İNFRASTRUKTURU MÖVCUDDUR"

Azərbaycan Prezidenti Cənab İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə ölkə həyatının bütün sahələrində olduğu kimi, idmanın inkişafına yönəlməli qərarların qəbulu, tədbirlərin reallaş-

ması idman sahəsində ölkəmizin yüksək beynəlxalq nüfuz qazanmasına səbəb olub. İdmanın maddi-texniki bazasının möhkəmləndirilməsi, idmançıların peşəkar səviyyədə hazırlanmasına göstərilən qayğı öz müsbət nəticəsini verib. Müxtəlif idman növləri - güləş, futbol, intellektual oyunlar, şahmat və s. növlərdə Azərbaycan Avropanın və dünyanın diqqətindən kənarda qalmayıb. İdmana ayrılan diqqətin nümunəsidir ki, mötəbər idman yarışları, tədbirlər ölkəmizdə davamlı olaraq təşkil olunub. Əlbəttə ki, müasir dövrümüzdə idman sahəsində gerçəkləşdirilən dövlət siyasəti, Olimpiya ideallarının təbliği, müasir Olimpiya kompleksləri və digər tədbirlər nəticəsində, ölkəmiz mötəbər beynəlxalq idman yarışlarının keçirildiyi məkana çevrilməklə yanaşı, idmançılarımız mötəbər yarışların qalibi olub.

Son illərdə Bakıda və bütövlükdə, Azərbaycanda idman infrastrukturunun yaradılması istiqamətində böyük işlər görülüb. "Təkcə onu demək kifayətdir ki, Azərbaycanın bölgələrində 50-yə yaxın müasir Olimpiya İdman Kompleksi tikilmişdir. Bakıda isə bu gün ən müasir idman infrastrukturunu mövcuddur. Əvvəlki illərdə tikilmiş idman obyektləri əsaslı təmir olundu və eyni zamanda, son illərdə bir neçə böyük stadion, idman zalı inşa edildi. Onların arasında əlbəttə ki, təxminən 70 min tamaşaçı yeri olan Olimpiya Stadionunu qeyd etməliyəm", - deyərək Azərbaycan Prezidenti bildirib. Milli Gimnastika Arenası, Su İdmanı Sarayı və Bakı Atıcılıq Mərkəzinin tikintisi böyük investisiya tələb edən müasir idman qurğularıdır. Eyni zamanda, Bakıda idman şəhərciyi fəaliyyət göstərir". Bakı Olimpiya Stadionu, Tofiq Bəhramov adına Respublika Stadionu, Bakı Su İdmanı Sarayı, Bakı İdman Sarayı, "Baku Crystall Hall", Bakı Tennis Akademiyası, Heydər Əliyev adına İdman Arenası, "Bakcell Arena", Bakı Atıcılıq Mərkəzi, Bakı Ekspo Mərkəzi və digər idman kompleksləri müxtəlif növ yarışların keçirilməsinə imkan verir. İndi, nəinki paytaxt Bakıda, demək olar ki, ölkəmizin bütün bölgələrində müasir Olimpiya idman kompleksləri fəaliyyət göstərir.

III MDB OYUNLARI GƏNCƏDƏ

Bildiyimiz kimi, Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev Gəncə şəhər stadionunun yenidən qurulması işlərinin layihələndirilməsi və həyata keçirilməsi məqsədilə "Gəncə şəhər stadionunun yenidən qurulması ilə bağlı tədbirlər haqqında" Sərəncam imzalayıb. Qeyd edək ki, Gəncə şəhər stadionu Azərbaycanın ən böyük klub stadionudur. 1959-1963-cü illərdə inşa edilən Gəncə şəhər stadionu 1964-cü ildə istismara verilib. Son illərdə stadionun tamaşaçı tribunaları yararsız vəziyyətə düşdüyündən və texniki cəhətdən istismarı mümkün olmadığından fəaliyyəti qismən həyata keçirilib. Burada bir sıra məşhur oyunlar keçirilib. Azərbaycan Premyer-liqasının 2015/2016-cı il mövsümündə tamaşaçı sayında rekord vuran "Kəpəz" futbol klubunun çempionat ərzində 18 ev oyununu Gəncə şəhər stadionundan 240 min 650 azarkeş izləyib. Ən çox tamaşaçı 2016-cı il fevralın 14-də XXI turda keçirilən "Kəpəz"- "Qarabağ" görüşündə qeydə alınıb - 20 min 400 tamaşaçı.

Prezident İlham Əliyevin 2023-cü ildə imzaladığı Sərəncama əsasən, Gəncə şəhər stadionunun yenidənqurma işlərinin layihələndirilməsi və həyata keçirilməsi üçün Prezidentin ehtiyat fondundan ilkin olaraq bir milyon manat ayrılıb.

Qeyd edək ki, bu il sentyabrın 28-dən oktyabrın 8-dək Azərbaycan növbəti böyük idman yarışına - III MDB Oyunlarına ev sahibliyi edəcək. Bunun üçün bir neçə şəhər və rayon seçilsə də, MDB Oyunlarının açılış və bağlanış mərasimləri, həmçinin əsas oyunlar Gəncədə keçiriləcək. Stadionun ərazisində köməkçi məşq meydançıları və Futbol Akademiyası binası tikilib. Yeni layihəyə görə stadionun ərazisi genişləndirilərək 10,4 hektara çatdırılıb. Nəqliyyat vasitələrinin təhlükəsiz girişi-çıxışı və parklanması ilə birlikdə idman arenasının ümumi sahəsi 12 hektardan çoxdur.

UEFA-nın 4-cü kateqoriya standartlarına uyğun inşa edilən stadionun tamaşaçı tutumu layihə üzrə 15 min 343 yerlikdir. Stadionda fiziki imkanları məhdud tamaşaçılar üçün müvafiq sayda oturmaq, media və VIP zonalar mövcud olacaq. Burada, həmçinin futbolçular üçün soyunub-geyinmə, konfrans, tibb, hakimlər, texniki heyət üçün otaqlar və digər zəruri sahələr də müasir səviyyədə qurulur. Stadionun daxilində biletdən, müxtəlif ictimai iaşə obyektləri, avtodayanacaq və nəzarət-buraxılış məntəqələri yaradılacaq. Stadion UEFA tələblərinə uyğun işıqlandırma, səs, yayım, internet, havalandırma, təhlükəsizlik və digər zəruri sistemlər ilə təchiz olunur. İdman qurğusunun ərazisində də geniş abadlıq və yaşıllaşdırma işləri həyata keçirilir.

Müxtəlif idman yarışlarının keçiriləcəyi Gəncə şəhər stadionunun inşası, ilk növbədə, uşaqlar və yeniyetmələr arasında futbolu olan marağı daha da artıracaq, futbola məşğul olmaq istəyənlərə geniş imkanlar yaradacaq. Bölgələrimizdə yeni idman komplekslərinin yaradılması, köhnələrinin əvəzinə müasir idman qurğularının inşası ümumilikdə ölkəmizdə idmanın kütləviliyini təmin etməklə yanaşı, gənc nəslin sağlamlıq yetişməsi baxımından da böyük rol oynayır. Bu layihə, eyni zamanda, ölkəmizin III MDB Oyunlarının yüksək səviyyədə keçirilməsi üçün gördüyü işlərdən biridir.

Bu gün ölkəmizdə cəmiyyətin inkişaf edən bütün sahələri kimi idman da öz çiçəklənmə dövrünü yaşayır. Yüksək səviyyəli idman infrastrukturunun yaradılması və olimpiya idman komplekslərinin inşa edilərək xalqımızın ixtiyarına verilməsi bunun təzahürüdür.

Nəzakət ƏLƏDDİNQIZI

“Balansı bərpa etmək niyyəti”, yaxud ERMƏNİSA YAĞI MANEVR

Rəsmi İrəvanın məhz Şanxay Əməkdaşlıq Təşkilatında (ŞƏT) iştirakına nəzər saldıqda bəlli olur ki, erməni baş nazirin Çinə səfəri elə Ermənistanın özünün əsas qlobal oyunçularla münasibətlərdə manevr etmək niyyətindən başqa bir şey deyil. Məhz Vaşinqtondakı məlum görüşün ardınca hayların balansı saxlamağa yönəlmiş xarici siyasətinin klassik təzahürü aydın şəkildə ortadadır. Ən azından, David Arutyunov kimi erməni əsilli politoloqlar olmaqla, dünyanın əksər siyasətçiləri bu qənaətdədirlərsə, deməli, ermənisa yağı manevr artıq göz önündədir və qətiyyətlə tənzib edilən deyil.

Hətta erməni əsilli politoloqlar belə açıq şəkildə bildirirlər ki, rəsmi İrəvan balansı saxlamaq, daha doğrusu bərpa etmək üçün əldən-ayaqdan gedir və Ermənistanın xarici siyasət istiqamətinin ABŞ-a nəzərçarpacaq dərəcədə dəyişməsi Vaşinqtondakı son razılaşmalardan sonra xüsusilə aktuallaşmış. Belə məlum olur ki, Rusiya və Çinin üstünlük təşkil etdiyi sammitdə iştirak, bu ölkələrin liderləri ilə aktiv təmaslar “pozulmuş balansı bərpa etmək” cəhdi imiş. Ən azından politoloqlar bunu belə qiymətləndirirlər.

Çin ilə guya strateji tərəfdaşlıq və iqtisadi maraqların olduğu illüziyası...

Sammitdə rəsmi İrəvanın əsas niyyətindən biri də məhz Ermənistan-Çin münasibətlərinin guya strateji tərəfdaşlıq səviyyəsinə çatdırılmasını elan etmək, yaxud belə göstərmək olub, hansı ki bunun hayların boğazında qalacağı əvvəlcədən də bəlli idi. Daha dəqiq desək, Ermənistan hakimiyyəti yenə də daxili auditoriyaya hesablanan gedişində birinci növbədə illüziyalar yaratmağa çalışmış. Təbii ki, buna nə dərəcədə nail olduğu və ümumiyyətlə hansı fikrin formalaşdığı erməni cəmiyyətinin, xüsusən də erməni politoloqlarının münasibətində aşkar şəkildə görünür. Məsələn, həmin o erməni politoloq David Arutyunovun təmsalında bütövlükdə erməni cəmiyyəti elə hesab edir ki, Ermənistan nümayəndə heyətinin səfərinin məqsədlərindən biri heç də hansısa strateji və iqtisadi maraqlar olmayıb və Pekinlə son zamanlar nəzərçarpacaq dərəcədə soyumuş münasibətlərə “yamaq” vurmaqdan başqa rəsmi İrəvanın heç nəyə ümidi belə ola bilməz. Yəni, hayların özlərinə də məlumdur ki, ağızlarının suyu nə qədər axsa da onların həmin o strateji tərəfdaşlıq, yaxud da iqtisadi maraqlar deyər pafosla səsləndirənlərinə zərər qədər də şansları yoxdur. Bu, elə həmin o ənənəvi erməni utopiyasından başqa bir şey kimi görünür.

Xüsusilə xatırlatmaq yerinə düşərdi ki, İrəvan təmsilçiləri ilə Tayvan arasında bir qədər əvvəl baş vermiş “soyuq” təmaslar özü də bütövlükdə Ermənistan üçün bir zərər belə şansın yaranmasına imkan vermir. Ermənistanın hakimiyyəti indi məhz Tayvan məsələsində Pekinin mövqeyini nə qədər dəstəkləsə də arzusu ürəklərində qalmaqdadır. İrəvanın açıq-aşkar şəkildə “Çinlə iqtisadi sahədə əlaqələri inkişaf etdirmək” istəyi

belə həm də çox gülünc görünür. Əvvəla, Ermənistan hansı resursla belə bir istəyə düşür? Digər tərəfdən də, axı Çin sərmayəsini və texnologiyasını cəlb etməyə necə ümid edə bilər? Guya erməni cəmiyyəti, bütövlükdə haylar bilmirlər ki, nə imkanları, potensialı, nə resursları var, nə də ixtiyarları öz əllərində deyil? Bilirlər. Özü də çox yaxşı bilirlər ki, ümid etmək istədikləri “Trump yolu” kimi tanınan layihəyə belə göz diksələr amerikalılar onların gözlərini oyarlar və ABŞ tərəfindən hansı şəkildə idarə edildiklərini başa da düşürlər. Onu da başa düşürlər ki, ABŞ-ın rəhbərlik etdiyi layihədə Çinin iştirakının nə dərəcədə isə təmin edilməsi mümkünsüzdür. Daha dəqiq desək, rəqəbat aparən geosiyasi qüvvələrin maraqlarının toqquşduğu yerdə özlərini heç görə də bilmirlər. Deməli, hansısa şans belə yoxdur və strateji tərəfdaşlıq və iqtisadi maraqlar deyər göstərilən illüziyadan başqa bir şey deyil...

Hayların Rusiya ilə münasibətlərində qaranlıqlar və həll olunmamış ŞƏT-ə üzvlük məsələsi

Bəli, ŞƏT sammitinə səfər əslində erməni tərəfinə Rusiya ilə hansısa müstəvidə və səviyyədə əlaqələr qurmaq imkanı verdi, amma görəsən bu imkan ilə gerçəklik üst-üstə düşürdümü? Doğrudur, Rusiya tərəfi ilə görüşlər həyata keçirildi, sammit çərçivəsində Ermənistanın baş naziri Nikol Paşinyan ilə Rusiya prezidenti Vladimir Putin arasında görüş də baş tutdu, amma bu o demək deyil ki, iki ölkə arasında artıq çoxdan yaranmış buzlar elə bir anda da əridi. Bəli, Vaşinqtondakı danışıqlardan, razılaşmalardan sonra İrəvan məhz Moskva ilə münasibətlərdə gu-

ya “normallıq” olduğunu da nümayiş etdirməyə çalışmış və bunun üçün çox böyük “səhnələr” də hazırlanmış, amma nəyə isə nail olduğunu söyləmək olmaz. Əvvəla ona görə ki, Rusiya tərəfi Ermənistanın hansı “üzə”, daha dəqiq desək, hansı ikiüzlülüyə sahib olduğunu artıq dəfələrlə əmin olub və bu dəfə Nikol Paşinyan və onun hakimiyyət komandasının hansı sifətə girməsindən asılı olmayaraq, Kreml üçün qətiyyətlə qəbul edilən sayılı bilməz. Digər tərəfdən də axı rəsmi İrəvan nə vaxt yatdı ki, nə yuxu da görə bilsin? Axı Ermənistan hakimiyyətinin bir “göz qırpmasında” bütün münasibətlərə aydınlıq gətirməsi qətiyyətlə inandırıcı deyil. Yaxud da, Paşinyanın və komandasının sehrli çubuğu yox idi ki, hadisələrin gedişatını, mövcud vəziyyəti, geosiyasi mənzərəni bir anda dəyişə bilsin... Əgər haylar Azərbaycanın məhz təşkilata tamhüquqlu üzvlük məsələsinə nail ola bilmədikləri ilə təskinlik tapmağa çalışırlarsa və bunu göstərməyə, yaymağa həvəsli idirlərsə, yenə də yanılırlar, çünki bu məsələ də onların düşündükləri kimi deyil. Məsələ burasındadır ki, Hindistanın “maneçilik niyyəti” sayəsində Azərbaycanın həmin o təşkilata üzvlük etməsi erməniləri çox da sevindirməməlidir, çünki başa düşməlidirlər ki, hələ də münasibətlərə aydınlıq gətirilmədiyi və Şərqlə Qərbin qarşılıqlı rəqabətdə olduğu durumda elə balanslaşdırılmış siyasət aparılması ən doğru seçimdir və rəsmi Bakını, Azərbaycanı bu vəziyyətə tamamilə qane edir. Amma unutmamalıdır ki, onlar üçün Rusiya ilə münasibətlər və eləcə də ŞƏT-ə üzvlük məsələsi hələ də qaranlıq qalır və çox güman ki, belə də qalacaq...

Ənənəvi erməni yanlışlıqları və hay hiyləgərliyi

fonunda rəzalət

Sammitdən və görüşlərdən bir neçə gün keçməsinə baxmayaraq, hələ də Ermənistan hakimiyyəti guya öz diplomatiyasında “uğur” qazanması barədə illüziya yaratmaq həvəsindən əl çəkə bilmir. Suda böğulanın samman çöpünə də əl atması misalında hər şeyə əl atmağa cəhd də edir. Amma bunun da nə dərəcədə yanlışlıq olduğunu yenə də dərk etməkdə çətinlik çəkir. Paşinyan və onun hakimiyyət komandası başa düşə bilmir ki, yenə də yalanları, illüziyaları ifşa olunduğu zaman eyni ilə 44 günlük müharibədə yaşadıkları acı nəticələrin ardınca daxili auditoriyanın şiddətli qınağına tuş gəldikləri kimi, yenə də qınağa, tənqidə və bəlkə də daha dəhşətlişinə tuş gəlməli olacaqlar. Bax elə bunun özü bir növ, ənənəvi hay yanlışlıqları, eyni zamanda, hay hiyləgərliyi fonunda rəzalət deməkdir.

İrəvan və Bakı arasında münasibətlərdə davam edən fikir ayrılıqlarını da daxili auditoriyaya nümayişkəranə şəkildə göstərməyə çalışan Ermənistan hakimiyyəti bu məsələdə də yanılır. Özü də bərk yanılır. Əgər Paşinyan və onun hakimiyyət komandası qarşı tərəfə əzələ nümayiş etdirdiyini göstərmək və buna inandırmaq istəyirsə, yenə də yanılır. Çünki haylar özləri də yaxşı bilirlər ki, onların ölkələrinin də, ölkə rəhbərlərinin də hansısa formada güc nümayişi üçün zərər qədər də potensialı yoxdur. Deməli, Ermənistanın hakimiyyət komandası yenə də özü-özünü aldadır və yenə də yanlış yoldadır. Əslində, bu boyda hiyləgərlikləri belə onların razılıqlarını göstərir və bir daha təsdiq edir ki, ənənəvi yanlışlıqları da, hiyləgərlikləri də, guya balansı bərpa etmək üçün etdikləri erməni manevrləri özü də elə ən böyük rəzalətləridir...

İnam Hacıyev

Yeni inkişaf növbəti uğurlara imkan yaradır

Azərbaycanda aparılan, düzgün, məqsədyönlü siyasət nəticəsində ölkəmiz bütün sahələrdə böyük uğurlara, nailiyyətlərə imza atıb. Bu baxımdan demək olar ki, bu gün Azərbaycan dünyada ən inkişaf edən, azad, demokratik dövlətlərdən biridir. Təbii ki, uğurların qazanılmasının əsas bünövrəsi Ulu Öndərimiz Heydər Əliyev tərəfindən qoyulub. Onun müdrik siyasəti və bu siyasətin dönməzliyinin, davamlılığının ölkə Prezidenti İlham Əliyevin tərəfindən uğurla həyata keçirilməsi ilə Azərbaycan dünyada inkişaf edən dövlətə çevrilib. Ona görə də tam qətiyyətlə qeyd etmək olar ki, Azərbaycan min illik dövlətçilik tarixində və imperiyalar dövründə bugünkü qədər güclü və qüdrətli olmayıb. 30 il işğal altında olmuş Qarabağı erməni işğalından azad etməklə Azərbaycan güclü dövlət olduğunu və heç bir halda işğal faktı ilə barışmayacağını nümayiş etdirdi. Hüquqi, demokratik dövlət quruculuğuna xüsusi önəm verən Azərbaycan bununla dünyanın azad, demokratik dövləti olduğunu nümayiş etdirir. Təbii ki, uğurlarımız hələ qabaqdadır. Hələ böyük zəfərlər, möhtəşəm uğurlara imza atılacaq. Qərbi Azərbaycana qayıdış reallaşacaq, Zəngəzur dəhlizi açılacaq və digər milli məsələlər öz reallığını tapacaq. Bununla da Azərbaycan xalqının öz lideri ilə hədəflərinə və məqsədlərinə çatın barmaqla sayıla biləcək dövlətlərdən olduğunu nümayiş etdirəcək. Yenilməz Sərkərdə, Prezident İlham Əliyev Ulu Öndər Heydər Əliyevin 100 illik yubileyi münasibətilə Azərbaycanın mədəniyyət paytaxtı olan Şuşadan Azərbaycan xalqına müraciətində demişdir: "Biz bu arzunu, Azərbaycan xalqının arzusunu yerinə yetirdik. 2020-ci il 8 noyabr tarixdə əbədi qalacaq. O gün mənə, bax, bu meydana Şuşanın azadlığı ilə bağlı hərbi raport veriləndən sonra, bu binanın üstünə Bayrağımız qaldırıldıktan sonra atamın məzarını ziyarət etdim və ürəyimdə dedim ki, "Tapşırıq yerinə yetirildi. Məruzə edir Ali Baş Komandan İlham Əliyev!". Ondan sonra Şəhidlər xiyabanını ziyarət etdim, şəhidlərimizin ruhu qarşısında baş əydim, ürəyimdə dedim ki, qanınız yerdə qalmadı".

Vədlərə əməl edən lider

Birmənalı şəkildə demək olar ki, 2003-cü il prezident seçkiləri ərəfəsi xalqla görüşündə Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev verdiyi bütün vədləri artıqlaması ilə yerinə yetirib. Bunu bildiyi üçün Ulu Öndər Heydər Əliyev 01.10.2003-cü il tarixli xalqa müraciətində deyilirdi: "Üzümü Sizə - həmvətənlərimə tutaraq, qarşıdan gələn Prezident seçkilərində Prezidentliyə namizəd, mənim siyasi varisim, Yeni Azərbaycan Partiyası Sədrinin birinci müavini İlham Əliyevi dəstəkləməyə çağırıram. O, yüksək intellektli, pragmatik düşüncəli, müasir dünya siyasətini və iqtisadiyyatını gözəl bilən, enerjili və təşəbbüskar bir şəxsiyyətdir. Sizi əmin edirəm ki, həm İlham Əliyev, həm də Yeni Azərbaycan Partiyası bundan sonra da xalqımızın ən layiqli övladlarını öz ətrafında sıx birləşdirərək Azərbaycan dövlətinin inkişafı və xalqımızın firavanlığı yolunda çox işlər görəcəklər. İnanıram ki, mənim axıra çatdırıbilmədiyim taleyüklü məsələləri, planları, iş-

ləri Sizin köməyiniz və dəstəyinizlə İlham Əliyev başa çatdırıbilməyə. Mən Ona özüm qədər inanıram və gələcəyə böyük ümidlər bəsləyirəm".

Prezident İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə Azərbaycan iqtisadiyyatı davamlı və dinamik inkişaf edib, böyük tərəqqiyə, nailiyyətlərə imza atılıb. Ötən 20 il ərzində reallaşdırılan irimiqyaslı beynəlxalq və regional layihələr Azərbaycanın iştirakı, onun milli maraqları nəzərə alınmaqla həyata keçirilib. 1994-cü ildə imzalanan "Əsrin müqaviləsi" ilə əsas qoyulan neft strategiyası sonrakı illərdə də davam etdirilib. Azərbaycanın qazandığı nailiyyətlərin təməlinə məhz bu strategiya dayanır. 2006-cı ildə Bakı-Tbilisi-Ceyhan əsas ixrac neft kəməri, 2007-ci ildə Bakı-Tbilisi-Ərzurum qaz kəməri kimi misilsiz layihələr reallaşdırılıb. 2018-ci ildə Avropanın enerji təhlükəsizliyində böyük rol malik Cənub Qaz Dəhlizinin və onun tərkib hissəsi olan TANAP boru kəmərinin rəsmi açılış mərasimləri keçirilib. TAP layihəsi ilə bağlı işlər yekunlaşmaq üzrədir. Həmçinin "Əsrin müqaviləsi" 2050-ci ilə qədər uzadılıb.

Ardı Səh. 6

MƏTLƏB
Metlebsalahov@mail.ru

**Diplom
"xəstəliyi"
təhsili və
gəncləri məhvə
sürükləyir...**

"Sovet dövründən qalma "gənclər mütləq universitetə qəbul olunmalıdır" stereotipi min təəssüf ki, hazırda daha biabırçı şəkildə davam edir. Həm də cəmiyyətimizi sosial fəlakətə sürükləməklə. Anaların-ataların bir arzusu var: övladım böyüyüb universitetə qəbul olub ali təhsilli, diplomlu gənc olsun. Bircə dəfə də eşitmədim, oxumadım ki, desinlər "övladım böyüyüb yaxşı peşə sahibi, işinin ustası olsun". Sanki övlad universitetə girib diplom alarsa, ata-ananın arzusunu çin edəcəkmiş. Universiteti kütəbənliliklə "bitirib" lazımsız, heç nəyə yaramayan diplomu künc-bucaqda çürüyən yüzlərlə, minlərlə diplomlu savadsızlar ordusu ala qotu kimi basıb gedir cəmiyyəti...

Ən dəhşətli bilirsiniz nədir? Övladları universitetə qəbul olunmayan valideynlərin gənclərə qarşı şiddət və nifrət dolu münasibəti! Məhz bu üzündən tələbə adını qazanmayan bu gənclər sonunda intihara və cinayətlərə əl atırlar. Bu, olduqca dəhşətli prosesdir. Sanki universitetə qəbul yeganə hədəf və seçimdir. Ən dəhşətli odur ki, valideynlər övladlarının mükəmməl peşə sahibi olmasına heç maraq da göstərmirlər. Halbuki universitetlərə qəbul ola bilməyən hazırkı gənclərin sıralarında kifayət qədər istedadlı, peşə təhsilində uğur qazanacaq gənclər var. Digər baxımdan, hazırda bazarlarda pıxtıtaxta arxasında satıcılıq edən savadsız diplomlular yetərincədir. Cəmiyyət üçün lazımlı, yüksək hörmət və gəlir gətirən mütəxəssis yetişdirmək əvəzinə diplom xətinə savadsız təhsil yolunu tutmaq gec-tez sosial fəlakət yaradacaq. Artıq bu fəlakəti yaşayırdıq da.

Bu gün Azərbaycanda öz işinin sahibi olan mükəmməl peşə sahibləri ən çox qazanan və çıxarla axtarılan insanlardır. Çox-çox təəssüf ki, Azərbaycan cəmiyyətində peşə sahibi olan mütəxəssis əvəzinə yalançı diplomlular ordusu yaratmaq "həvəsi" üzündən peşə təhsili də ciddi zərbə almaqdadır. Əlbəttə, düzgün qurulmayan təhsil strategiyası, əmək bazarına uyğun real peşələrin təşviq edilməməsi, sağlam rəqabət mühitinin olmaması peşə təhsilinin inkişafına balta vurur. Əmək bazarının tələbləri göstərir ki, peşə sahiblərinə böyük ehtiyac var, lakin cəmiyyətin bir qismi hələ də bu istiqaməti ikinci dərəcəli sayır. Dövlət proqramları, müxtəlif layihələr və beynəlxalq əməkdaşlıqlar vasitəsilə peşə təhsilinin nüfuzunu artırmaq üçün addımlar atılsa da, valideynlər və gənclər arasında formalaşmış stereotiplər problemin kökündə dayanır.

Digər bir məqama toxunmaq. Ötən ilin statistikasına görə, hər il ali məktəblərə qəbul olanların sayı 50 min nəfəri keçsə də, peşə təhsilinə gedənlərin sayı 10 min nəfəri belə çətinliklə aşır. Bu nisbət əmək bazarının tələbləri ilə uzlaşmır və nəticədə yüzlərlə ixtisas üzrə peşəkar çatışmazlığı yaranır.

Digər bir baxımdan, "Təhsil haqqında" Qanunun 22-ci maddəsində peşə təhsili ayrıca pillə kimi təsdiqlənir və orada açıq şəkildə göstərilir ki, peşə təhsili əmək bazarının tələblərinə uyğun kadr hazırlamalıdır. Ancaq qanunda yazılanlarla real vəziyyət arasında boşluq var. Hər il sanki ali məktəbə hazırlıq üçün yarış başlayır. Bunun əksinə olaraq gənclərin diqqətini cəlb etmək üçün peşə təhsilinin keyfiyyətli reklamına rast gəlinmir. Bütün bunlardan kim udur? - cəmiyyət olaraq hamımız!

Əvvəli Səh.5

Eyni zamanda, dövlətimizin başçısının təşəbbüsü ilə Şərqi-Qərbi və Şimal-Cənub beynəlxalq nəqliyyat dəhlizlərinin yaradılması istiqamətində böyük işlər görüldü, Bakı-Tbilisi-Qars dəmir yolu istifadəyə verilib. Azərbaycanın Rusiya, İran və Gürcüstanla sərhədinə qədər yeni magistral avtomobil yolları tikilib.

Prezident İlham Əliyev 15 oktyabr 2023-cü il də Xankəndi şəhərində Azərbaycanın üçrəngli bayrağını ucaltdığı zaman əldə olunan uğurlardan bəhs edərkən demişdir: "Düz 20 il bundan əvvəl Azərbaycan xalqı mənə böyük etimad göstərərək prezident seçkilərində Prezident vəzifəsinə seçmişdir. O vaxt doğma xalqıma müraciət edərək söz vermişdim ki, Azərbaycan xalqının və Azərbaycan dövlətinin milli maraqlarını müdafiə edəcəyəm, Azərbaycanın ərazi bütövlüyünü qoruyacağam. Konstitusiyaya və "Qurani-Kərim"ə əl basaraq and içmişdim. Şadam ki, son 20 il ərzində verdiyim bütün vədlər, qarşıma qoyduğum bütün vəzifələr icra edildi".

İqtisadiyyata qoyulan investisiyalar

yonlar üzrə bölgüsünə yenidən baxılmasını şərtləndirir. Yeni bölgüyə əsasən isə iqtisadi rayonların sayı 10-dan 14-ə çatdırılıb. Bu bölgü Qarabağ bölgəsinin sürətli inkişafına xidmət edir. Bunun üçün Qarabağ iqtisadi rayonu (Xankəndi şəhəri, Ağcabədi, Ağdam, Bərdə, Füzuli, Xocalı, Xocavənd, Şuşa və Tərtər rayonları) və Şərqi Zəngəzur iqtisadi rayonu (Cəbrayıl, Kəlbəcər, Qubadlı, Laçın və Zəngilan rayonları) yaradılıb

Bir sözlə, Yenilməz Sərkərdə, Ali Baş Komandan, Prezident İlham Əliyev ötən 20 il ərzində bəyan etdiyi strateji hədəflərə nail olub, verdiyi vədləri yerinə yetirib. Ona görə də Azərbaycan bəşəriyyətin ən sayılıb-seçilən və hörmət edilən dövlətinə çevrilib. Bu və digər uğurlara, xüsusilə də, 30 il erməni işğalı altında qalmış torpaqlarımızı azad edib, Azərbaycanın ərazi bütövlüyünü və suverenliyini bərpa etməklə, 80 milyonluq dünya azərbaycanlılarının lideri, Prezidenti-

Son 22 ildə iqtisadiyyata yönəldilən investisiyalar 2,8 milyard ABŞ dollarından 17,1 milyard ABŞ dollara qədər yüksəlib. Ölkə iqtisadiyyatına yatırılan ümumi investisiya həcmi 310,4 milyard dollar təşkil edib. Ölkə iqtisadiyyatına yatırılmış birbaşa investisiyaların strukturunda neft-qaz sektorunun xüsusi çəkisi 82,8% təşkil edib. Ölkə iqtisadiyyatının qeyri-neft sektoruna ən çox investisiya yatırılan ölkələrin ilk beşliyində isə Türkiyə, Böyük Britaniya, ABŞ, Niderland və Rusiyanı qeyd etmək olar. İndiyədək Azərbaycanda xarici ölkələrin müxtəlif sahələri əhatə edən 9000-dən çox şirkəti qeydiyyatdan keçib. Xarici şirkətlər Azərbaycanda dövlət əsaslı vəsait hesabına həyata keçirilən infrastruktur və digər layihələrdə podratçı və subpodratçı qismində də fəal iştirak edirlər. Davamlı iqtisadi inkişaf, maliyyə imkanlarının artması, özəl sektorun inkişafı Azərbaycanı eyni zamanda investisiya ixracatçısına çevirib. Ötən müddət ərzində Türkiyə, Gürcüstan, Rusiya, ABŞ, Yaponiya, Çin, İsveçrə, Serbiya, Monteneqro, Ukrayna və digər ölkələrə əhəmiyyətli həcmərdə investisiya yatırılıb. Bu ilin yanvar-iyul aylarında ölkənin iqtisadi və sosial sahələrinin inkişafı üçün bütün maliyyə mənbələrinə əsas kapitala 9911,8 milyon manat investisiya yönəldilib. Dövlət Statistika Komitəsinin hesabatına əsasən, investisiyaların 2734,4 milyon manatı neft-qaz sektorunun, 7177,4 milyon manatı isə qeyri-neft-qaz sektorunun inkişafına yatırılıb. Qeyri-neft-qaz sektorunun inkişafına sərf edilən investisiyanın 1334,4 milyon manatı (ümumi sərmayenin 13,5 faizi) qeyri-neft-qaz sənayesi sektorunda istifadə edilib. Bu ilin 7 ayında xarici ölkələr və beynəlxalq təşkilatların vəsaitləri hesabına əsas kapitala 2250,5 milyon manat investisiya yönəldilib ki, bu da əvvəlki ilin göstəricisindən 38,2 faiz çoxdur. Əsas inves-

tor ölkələr: Böyük Britaniya, və Şimali İrlandiya Birləşmiş Krallığı, Birləşmiş Ərəb Əmirlikləri, Türkiyə, Rusiya, ABŞ, İsveçrə, Yaponiya və digər ölkələr olub.

Bölgələr müasir dövrün tələbinə uyğun olaraq inkişaf edir

Regionların sosial-iqtisadi inkişafına dair həyata keçirilən dövlət proqramları sayəsində bölgələrdə inkişaf prosesləri sürətləndi, kənd təsərrüfatının müxtəlif sahələri ilə bağlı konkret proqramlar icra olundu. İşsizliyin və yoxsulluğun səviyyəsi aşağı düşdü, Azərbaycanda 2 milyondan çox yeni iş yeri yaradıldı. Ölkədə qeyri-neft sektorunun inkişafı üçün güclü zəmin formalaşdı; Prezidentlik fəaliyyətinin ilk dövründə İlham Əliyev "Azərbaycan Respublikasında sosial-iqtisadi inkişafın sürətləndirilməsi tədbirləri haqqında" 24 noyabr 2003-cü il tarixli Fərman imzalamışdır. Regionların inkişafına

dair uğurla icra edilən Dövlət Proqramları Azərbaycanın müxtəlif bölgələrində inkişafın yeni əsaslarını yaratdı, tərəqqi prosesini növbəti uğurlu mərhələyə keçirdi. Prezident İlham Əliyevin 2021-ci il 7 iyul tarixli Fərnı ilə iqtisadi rayonların yeni bölgüsü təsdiqlənib. Ərazilərin zəngin iqtisadi potensialından, təbii sərvətlərindən və geniş turizm imkanlarından səmərəli istifadə etməklə onların bərabər inkişafının təmini üçün nəzərdə tutulan bütün işlərin vahid proqram əsasında aparılmasının məqsədmüvafiqliyi əraziləri işğaldan azad edilmiş rayonların iqtisadi ra-

miz İlham Əliyev bəşər tarixinə adını əbədi olaraq Qalib Sərkərdə olaraq yazdırdı. Yuxarıda qeyd etdiyim kimi, Azərbaycanın əldə edəcəyi böyük qələbələr hələ qabaqdadır. Çünki Ulu Öndərimizin əsası qoyulan siyasət və Prezident İlham Əliyev tərəfindən davam etdirilən strategiya dövlətimizə və xalqımıza yalnız və yalnız uğurlar və qələbələr vəd edir. Əminliklə demək olar ki, bizi yeni və daha fərvan sabah gözləyir. Bunun üçün hər cür siyasi iradə və resurslar mövcuddur.

İLHAM ƏLİYEV

“Qanun layihələrinin hər biri vətəndaşların sosial müdafiəsinin gücləndirilməsinə yönəlib”

“Ölkədə uğurlu sosial siyasət, islahatlar proqramı sosial inkişafın davamlı xarakter almasına, vətəndaş rifahının təminatı sahəsində mühüm nailiyyətlərin əldə olunmasına imkan verib. Prezident İlham Əliyev hər zaman bəyan edir ki, “bizim siyasətimizin mərkəzində Azərbaycan vətəndaşı dayanır”. Dövlətin reallaşdırdığı bütün sosial layihələr vətəndaşlarımızın rifahının yaxşılaşmasına xidmət edir”. Bu sözləri SİA-ya açıqlamasında deputat Nigar

Məmmədova deyib. Deputat sözlərinə belə davam edib: “Ən mürəkkəb vəziyyətdə belə heç bir sosial layihə və proqramın icrası təxirə düşmür. Çünki vətəndaşın marağının təmin olunması ali rəhbərliyin qarşıya qoyduğu əsas vəzifə və prioritetdir. Cənab Prezidentin tapşırıqlarına uyğun olaraq sosial təminat sisteminin gücləndirilməsi, sosial ödənişlərin artırılması, aktiv məşğulluq proqramlarının genişləndirilməsi istiqamətində ardıcıl addımlar atılır. Sosial siyasət komitəsinin cari ilin

müvafiq dövrü üzrə hesabatından da aydın olur ki, bu müddətdə komitənin işi effektiv olub. Qəbul olunan qanun layihələrinin hər biri xüsusilə də həssas kateqoriyadan olan vətəndaşların sosial müdafiəsinin gücləndirilməsinə yönəlib. Belə ki, uşaq hüquqlarının qorunması məqsədilə qəyyumluq və himayə orqanlarına bir sıra səlahiyyətlərin verilməsini, həmçinin inzibati proseslərin sadələşdirilməsini nəzərdə tutan Ailə Məcəlləsi və daha 7 qanun layihəsinə təklif edilən dəyişiklikləri, əlilliyi olan şəxslərin vergi inzibətçiliyinin sadələşdirilməsi, onların özünüməşğulluq təşəbbüslərinin dəstəklənməsini özündə ehtiva edən “Sosial sığorta haqqında” Qanunda və Azərbaycan Respublikasının Vergi Məcəlləsində dəyişiklikləri, normativ hüquqi aktlar arasında ziddiyyətlərin qarşısını almaq

üçün “Əhəlinin sağlamlığının qorunması haqqında” Qanun və Əmək Məcəlləsinə uyğun olaraq “Özəl tibb fəaliyyəti haqqında” və “Dərman vasitələri haqqında” qanuna, “Əmək pensiyaları haqqında”, “Sosial xidmət haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununda dəyişiklik edilməsi barədə”, həmçinin “Çernobil qəzasının ləğvinə iştirak etmiş və həmin qəza nəticəsində zərər çəkmiş vətəndaşların statusu və sosial müdafiəsi haqqında” qanuna edilən dəyişiklikləri xüsusi qeyd etmək istərdim. Əminliklə söyləyə bilərik ki, hesabat dövründə təqdim olunan qanun layihələri ölkədə sosial siyasətin uğurla davam etdirilməsinə xidmət edib. Komitə qarşıdakı sessiyada da işini eyni temp-lə davam etdirəcək”.

Günel Fərzəliyeva

“Azərbaycan hər zaman terrorizmə qarşı mübarizə aparıb”

HƏRBİ EKSPERT ŞƏRH ETDİ

“Azərbaycanın terrorizmə münasibəti aydındır və bu, Azərbaycanın hələ 11 sentyabrda Nyu-Yorkda törədilmiş terror aktından sonra anti-terror koalisiyasına qoşulması faktında da öz əksini tapır. Azərbaycan antiterror koalisiyada aktiv iştirak edib və daim terrorçulara qarşı mübarizə aparıb. Ümumiyyətlə, Azərbaycan özü də ən çox terrorizmdən əziyyət çəkmiş ölkələrdən biridir. 30 ilə yaxın erməni faşist işğalçı qüvvələri tərəfindən işğal olunmuş ərazilərimizdə terror aktları həyata keçirilib, nəticədə insanlar həlak olub, infrastrukturumuz dağıdılıb, təbii sərvətlərimiz talan olunub, meşələrimiz qırılıb. Yəni Azərbaycan demək olar ki, terrorizmin bütün formalarına məruz qalmış bir ölkədir”. Bu sözləri SİA-ya açıqlamasında hərbi ekspert Şair Ramaldanov deyib.

Onun sözlərinə görə, Azərbaycan hər zaman terrorizmə qarşı mübarizə aparıb və bundan sonra da aparacaq. Müasir dövrdə terrorizm yalnız silahlı hücum və partlayışlarla məhdudlaşmır. Bu gün terrorçular informasiya mühərri-bəsində, iqtisadi təxribatlarda, kiber hü-cumlardakı fəallıqları ilə də təhlükə mən-bəyinə çevrilə bilər. Azərbaycan bu sahə-lərdə də özünəməxsus və effektiv müba-rizə strategiyası həyata keçirir. Kiber-təhlükəsizlik, informasiya mühiti və iqtı-

sadi sistemin qorunması istiqamətində atılan addımlar dövlətin antiterror siyasətinin vacib tərkib hissəsidir. Bu gün ölkəmizdəki ictimai-siyasi sabitlik heç də təsadüfi deyil. Bu, ilk növbədə Azərbaycan

Respublikasının xüsusi xidmət orqan-larının həyata keçirdiyi effektiv antiterror tədbirləri nəticəsində mümkün olub. DSX tərəfindən tətbiq olunan müasir nə-zarət mexanizmləri, məlumat bazaları və prosedurlar ölkənin təhlükəsizliyinə ciddi töhfə verir. Bu xüsusda narkotik vasitələrin qanunsuz dövriyyəsi və nar-koterrorizmə qarşı mübarizə də xüsusi əhəmiyyət kəsb edir”.

Hərbi ekspert fikirlərinə davam edərək həmçinin qeyd edib ki, Azərbaycan Silahlı Qüvvələrinin Ali Baş Komandanı, Prezident cənab İlham Əliyev terrorizmə qarşı mübarizəni dövlət siyasətinin prioritet istiqamətlərindən biri hesab edir: “Bu istiqamətdə ən müasir texnologiya-lar ölkəmizə gətirilir, qabaqcıl beynəl-xalq təcrübə tətbiq olunur və peşəkar kadr hazırlığı davamlı şəkildə aparılır. Dövlətin bu sahəyə verdiyi diqqət nəti-

cəsində Azərbaycan regionda ter-rorizmə qarşı mübarizədə nümu-nəvi ölkəyə çevrilib. Terrorizmə qarşı mübarizə yalnız dövlət or-qanlarının işi deyil. Bu, bütövlükdə cəmiyyətin işidir. Cəmiyyətin hər bir üzvü ayırıq-sayıq olmalı, şübhəli hallarla qarşılaşdıqda dərhal mü-vafiq orqanlara məlumat verməli-dir. Yalnız bu halda təhlükələrin qarşısı vaxtında alına bilər. Azər-baycanın təhlükəsizliyi naminə keçirilən əməliyyatların bəziləri məxfi xarakter daşıdığından ictimaiyyətə açıq-qlanmır, lakin nəticələr ortadadır: ölkəmiz bu gün dünyada nisbətən təhlükəsiz və sabit dövlətlərdən biri kimi tanınır.

Terrorizmlə mübarizə çərçivəsində Azərbaycanda mütəmadi olaraq müxtəlif səviyyələrdə - hərbi, xüsusi xidmət və hüquq-mühafizə orqanları tərəfindən təlimlər keçirilir. Bununla yanaşı, ölkəmiz beynəlxalq səviyyədə keçirilən antiterror təlimlərinə də qatılır, tərəfdaş ölkələrlə təcrübə mübadiləsi aparır. Bu əməkdaş-lıq nəticəsində həm regional, həm də global təhlükəsizlik sistemində töhfə verilir. Nəticə olaraq, Azərbaycan Respubli-kasının terrorizmə qarşı mübarizəsi məqsədyönlü, çoxşaxəli və davamlı xa-rakter daşıyır. Ölkəmizin bu sahədə gös-tərirdiyi fəaliyyət həm daxili təhlükəsizli-yin təmin olunmasına, həm də beynəl-xalq ictimaiyyətin terrora qarşı söylərinə ciddi dəstək verir. Həm dövlət qurumla-rının, həm də vətəndaşların birgə səylə-ri nəticəsində Azərbaycan terrorçuluğa qarşı mübarizədə nümunəvi mövqe sər-giləyir”.

Arzu Qurbanlı

İnsan maşına, maşın insana yol vermir...

MƏTANƏT

Bizlər haqqında hansı cəza tədbirlərini, hansı cərimələri tətbiq etsələr də, yə-nə, necə dəyərlər, yolumuzdan dö-nən deyilik. Bu səbəblə də elə yolumuzla da düz-gün getmirik. Baxmayaraq ki, qarşıda işıqfor var, keçid xətti var, buna kimdir məhəl qo-yan? Kim haradan gəldi, yolu keçir. Maşının altında qalanda da deyirik ki, günah maşında-dir, bizdə deyil.

Bəs görəsən, nə üçün dövlət əziyyət çəkib, vəsait xərc edib lazımı yerlərə işıqforlar qoyub, piyada keçid-ləri salıb, hətta piyadaların rahatlığı üçün keçidlər də yaradılıb, istər yerüstü, istərsə də yeraltı. Buna ki, əhə-miyyət verən olmayacaqdı, bunlardan ki, istifadə edən olmayacaqdı, nəyə lazım idi bu qədər xərc, vəsait və əziyyət?..

İnsanlar vallah, həyatlarından beziblər. Onları bö-yük, həm də sürətli magistrallarda görərkən belə qə-naəət gəlmək olur. Görəsən niyə həyatlarından bezib-lər? Axı birimizə bir şey olanda o birilərimiz dünyanı dağıdırıq ki, günah mənim uşağımda, qardaşımda, ba-cımda, əmimdə, xalamda olmayıb, filankəsə olub...

Bəs bu iddiaları edənlər niyə bircə kəlmə yaxınları-na demirlər ki, ay bala, ay əzizim yolu düzgün keç. Sə-nə ayrılan hissə ilə sənə ayrılan vaxtda keç, ölümün gəlməsin.

Bir də baxırsan ki, budur, böyük bir magistral yolda maşın qarışıb insana, insan da maşına. Maşın insana yol verir, hansı ki, özünün keçmək vaxtıdır. Lakin insan maşına yol vermir, hansı ki, özünün keçmək haqqı da, hüququ da yoxdur.

Bir də baxırsan ki, lap yaxında yeraltı keçid var, təhlükəsiz, filansız. Lakin adamlar həmin yoldaca ye-rin üstündədirlər, maşınların arasından ilan kimi qıvrı-la-qıvrıla ötürülər, keçirlər.

Bir də baxırsan ki, yerüstü keçidi qoyub insanlar həmin yolu maşınların arası ilə, avtomobillərin siqnal səsi əhatəsində şütüyərək keçirlər.

Deyirsən, İlahi, bizə görəsən, nə olub? Nə üçün həyatımızdan belə asanlıqla vaz keçirik? Nə üçün bi-zim üçün yaradılanları görməyə gözüümüz yoxdur? Və ya görə gözüümüz yoxdur. Və yaxud da görə bilmirik. Məgər gözələrimizi bizə İlahi- pərvərdigar yalnız bax-maqdan yanamı, dünya işığına kor qalmamaqdan ya-namı verib? Bizlərdən heç kimə görməyi nəsim etmə-yib?

Nə üçün yalnız baxırıq, həm də düz burnumuzun ucuna baxırıq. Yaxşı olmaz ki, bir ayağımızın altına, bir başımızın üstünə, bir aşağıya, bir yuxarıya da baxaq. Axı baxsaq, görməli şeylər çoxdur. Yaxşı bu görməli-lərin hamısını görməyə. Ancaq işıqforu, piyada keçid xətlərini, yeraltı, yerüstü keçidləri görək axı. Axı gör-məsək, maşın vurub bizi öldürəcək, ömrümüzü əlimiz-dən alacaq...

Hamımız yaxşı bilirik ki, onsuz da bizə nə işə olub? Amma nə olduğunu bilmirik. İndi yolun ortasındakı in-sanları qoyaq bir kənara, elə həmin yoldakı maşınlar-dan bir azca danışaq. Onsuz da yeri gəldi, gəlmədi maşınlar siqnallayı. Niyə, nə üçün, nədən ötrü, bunu hələ ki, bilən yoxdur. Amma yolda adam olanda bunu bilmək o qədər çətin deyil ki, bizdən yana siqnallayı. Deyir ki, ay piyada, niyə əcəlinlə oynayırısan, dur o sa-rı xəttin o tərəfində vaxtını, yolunu gözlə də.

Biz nə edirik, nə maşın, nə sürücü, nə işıqfor, nə keçid, heç birinə məhəl qoymuruq. Çünki bildiyimiz bi-ləyimizdədir. Adət etmişik, ilan kimi maşınların arasın-da rəqs etməyə.

Deyəndə də deyirik ki, sürət zamanıdır. İndi ki, qaçmadın, demək ki, batdın. Vallah, bu sürət zamanı yəqin o deməkdir ki, yat, qal saat 10-a, 11-ə kimi, son-ra da yolda əcəlinlə oyna ki, mən təcili işə, dərsə, filan yere çatmalıyam. Və yaxud da ki, gedəcəyim hər ye-rə?..

Nə olardı ki, evdən tez çıxıb bu “sürət zamanı” an-layışını leksikologiyamıza daxil etməzdik də. Axı bu anlayış axırıma çıxacaq. Hamımızın maşınlar altında canımızı alacaq...

Müasir dövrdə texnologiyanın sürətli inkişafı müxtəlif sahələrdə, xüsusilə də nəqliyyat sektorunda mühüm dəyişikliklərə səbəb olmuşdur. Bu dəyişikliklərin mərkəzində süni intellekt və biometrik texnologiyalar dayanır. Nəqliyyat sistemlərinin daha təhlükəsiz, səmərəli və istifadəçiyönümlü şəkildə təşkil edilməsi üçün bu texnologiyalar geniş şəkildə tətbiq olunmağa başlanılıb. Onların köməyi ilə ənənəvi nəzarət və təhlükəsizlik üsulları daha avtomatlaşdırılmış, real vaxt rejimində çalışan və yüksək dəqiqliklə işləyən sistemlərlə əvəzlənir. Bu texnologiyalardan biri də üz tanıma sistemləridir. Üz tanıma texnologiyası insanın üz cizgilərini analiz edərək onun şəxsiyyətini müəyyən etməyə imkan verir. Bu sistemlər kameralar vasitəsilə insan üzünü tanıyır, məlumat bazası ilə müqayisə edir və şəxsiyyət haqqında nəticə çıxarır. Bu texnologiyanın müxtəlif sahələrdə - bankçılıqdan tutmuş səhiyyəyə qədər tətbiqi genişlənsə də, xüsusilə ictimai nəqliyyat, o cümlədən metro şəbəkələrində rolu getdikcə daha da aktuallaşır.

Metroda üz tanıma sistemi: vaxta qənaət, yoxsa...?

dəsi və təhlükəsizlik məqsədilə istifadə olunur. "Smart Nation" strategiyasının bir hissəsi kimi ictimai nəqliyyat sistemləri rəqəmsallaşdırılır. Sinqapur hökuməti texnologiyanın tətbiqinə dair sərt hüquqi və etik standartlar tətbiq etdiyini bildirir.

ABŞ

ABŞ-da ictimai nəqliyyatda üz tanıma sistemləri geniş yayılmayıb, lakin hava limanlarında və federal səviyyədə istifadə olunur. Nyu-York və digər şəhərlərdə pilot səviyyədə testlər aparılsa da, ictimai məxfiliklə

Bəs, bu sistemin əsas üstünlükləri nədən ibarətdir?

Birincisi, təhlükəsizliyin təmin olunmasıdır. Metro stansiyalarında terror aktları, oğurluq, yaxud digər cinayət hadisələrinin qarşısını almaq üçün real vaxtda insanları tanımaq və şübhəli şəxsləri müəyyən etmək vacibdir. Üz tanıma sistemi hüquq-mühafizə orqanlarının axtarışında olan şəxsləri tez bir zamanda aşkar edə və preventiv tədbirlərin görülməsinə imkan yarada bilər.

İkincisi, sənişin axınının idarə olunmasıdır. Metroda üz tanıma sistemi vasitəsilə biletlər sistemləri ilə inteqrasiya qurularaq, sənişinlər turniketlərdən heç bir fiziki bilet və ya kart istifadə etmədən keçə bilərlər. Bu isə keçid prosesini sürətləndirir, uzun növbələrin qarşısını alır və pandemiya kimi hallar zamanı kontaktsız keçid imkanlarını artırır. Eyni zamanda, sənişin axınının statistik analizi və pik saatlarda yükün bölüşdürülməsi baxımından da üz tanıma sistemləri faydalıdır.

Göründüyü kimi nəqliyyatda üz tanıma sisteminin müsbət tərəfləri çoxdur. Bəs, mənfi cəhətləri hansılardır?

Üz tanıma sistemlərinin tətbiqi bir sıra etik və hüquqi mübahisələrə yol açır. İnsanların üz məlumatlarının qeydə alınması və saxlanması onların şəxsi həyat toxunulmazlığı və məxfilik hüquqları ilə birbaşa əlaqədardır. Bəzi hallarda bu texnologiya istifadəçilərin açıq razılığı olmadan tətbiq edilir ki, bu da vətəndaş cəmiyyətində narahatlıq doğurur. Həmçinin, texnologiyanın bəzən səhv identifikasiya etməsi və bunun nəticəsində

günahsız şəxslərin təqibə məruz qalması kimi hallar da mümkündür.

Bu səbəbdən, üz tanıma sistemlərinin ictimai nəqliyyatda tətbiqi zamanı balanslaşdırılmış yanaşma vacibdir. Texnologiyanın yaratdığı imkanlardan faydalanmaqla yanaşı, onun insan hüquqları və hüquqi tənzimləmələrlə uyğun şəkildə istifadəsi təmin edilməlidir. Hüquqi çərçivələr, ictimai nəzarət, və texnoloji şəffaflıq bu sahədə qarşıya çıxan əsas tələblər sırasındadır.

Üz tanıma sistemindən artıq dünyanın bir sıra inkişaf etmiş ölkələri istifadə edir.

Çin

Çin üz tanıma texnologiyalarının ictimai nəqliyyatda ən geniş istifadə olunduğu ölkələrdən biridir. Pekin metrosunda sənişinlər üz tanıma ilə turniketlərdən keçə bilərlər. Sistem onların şəxsiyyətini avtomatik tanıyır və biletlə ehtiyac qalmır. Şengen və Şanxay kimi şəhərlərdə də üz tanıma ilə metroya giriş və polis nəzarəti sistemi aktivdir. Təhlükəsizlik məqsədi ilə üz tanıma texnologiyası vasitəsilə axtarışda olan şəxslər real vaxtda izlənilə bilər.

Maraqlı məqam ondan ibarətdir ki, Çin bu texnologiyayı həm də sosial nəzarət üçün istifadə etdiyindən, insan haqları fəalları tərəfindən ciddi tənqid olunur.

Rusiya

Moskva metrosu 2021-ci ildən etibarən "Face Pay" adlı üz tanıma sistemi ilə ödəniş metodunu tətbiq edib. Sənişinlər əvvəlcə-

dən öz üzlerini sistemə qeyd edərək, kart və ya telefon istifadə etmədən turniketdən keçə bilərlər. Bu texnologiya nəqliyyatda sıxlığın azaldılması və keçid sürətinin artırılması məqsədi ilə tətbiq olunub. Sistem ictimai narahatlığa səbəb olsa da, Moskva şəhər administrasiyası şəxsi məlumatların qorunduğunu iddia edir.

Böyük Britaniya

London metrosunda üz tanıma texnologiyası hələ tam tətbiq edilməyib, lakin təhlükəsizlik və şübhəli şəxslərin izlənməsi üçün müəyyən pilot layihələr icra olunub. "King's Cross" stansiyasında 2019-cu ildə üz tanıma sistemlərinin test edildiyi ortaya çıxdı ki, bu, ictimai reaksiyaya səbəb olmuşdu və şəffaflıq çatışmazlığı tənqid edilmişdi. Britaniyada bu texnologiyanın istifadəsi insan hüquqları qanunları ilə tənzimlənir.

Yaponiya

2020-ci ildən etibarən Tokio metrosunda üz tanıma texnologiyaları test edilir. Sistem daha çox sənişin axınının analizi və təhlükəsizlik monitorinqi üçün istifadə olunur. Hökumət bu texnologiyayı Tokyo Olimpiya Oyunları 2020 zamanı təhlükəsizliyi artırmaq məqsədilə geniş tətbiq etmişdi.

Sinqapur

Sinqapur metrosu və nəqliyyat şəbəkələrində üz tanıma texnologiyası ərazi müşahidə

bağlı narahatlıqlar səbəbindən bu texnologiyaların daimi tətbiqi hələ qəbul edilməyib.

Məhz bu sistemin Azərbaycanda da tətbiq ediləcəyi barədə məlumatlar yayılıb.

Maraqlıdır, görəsən, bu sistem özüylə bərabər hansı yenilikləri gətirəcək?

Məsələ ilə bağlı nəqliyyat eksperti Elməddin Muradlı SİA-ya bildirib ki, üz tanıma sistemi, bir sıra üstünlükləri ilə seçilir və vətəndaşların gündəlik həyatını asanlaşdırmağa xidmət edir. Onun sözlərinə görə, ən önəmli müsbət cəhətlərdən biri vaxt itkisinə qənaət olunmasıdır: "Əvvəllər insanlar giriş-çixış zamanı turniketlər qarşısında növbəyə dayanmalı olurdu, bu isə həm vaxt itkisinə, həm də narahatlığa səbəb olurdu. Üz tanıma texnologiyası sayəsində artıq belə halların qarşısı alınacaq. İnsanlar sadəcə üzlərini sistemə göstərməklə maneəsiz və daha sürətli şəkildə keçid edə biləcəklər.

Bu texnologiya təhlükəsizlik baxımından da böyük əhəmiyyətə malikdir. Ənənəvi keçid sistemlərindən fərqli olaraq, üz tanıma sistemi hər bir şəxsi unikal üz cizgiləri əsasında tanıyır və qeydiyyatdan keçməyən şəxslərin daxil olmasının qarşısını alır. Bu xüsusiyyət, həm ictimai yerlərdə, həm də strateji əhəmiyyətə malik obyektlərdə təhlükəsizlik səviyyəsini artırır".

Görünən odur ki, metroda üz tanıma sistemlərinin tətbiqi müasir texnologiyanın nəqliyyata inteqrasiyasının bariz nümunəsidir. Bu sistemlər təhlükəsizlik və idarəetmə baxımından mühüm imkanlar yaratsa da, onların istifadəsi zamanı etik prinsiplərə, məxfilik hüququna və hüquqi tənzimləmələrə ciddi riayət olunmalıdır. Yalnız bu balans qorunduqda, texnologiyanın cəmiyyətə faydası maksimum səviyyəyə çata bilər.

Arzu Qurbanlı

Son 22 ildə Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə həyata keçirilən islahatlar ölkəmizin tərəqqisinə, inkişafının davamlı xarakter daşımasına, dövlət müstəqilliyinin möhkəmlənməsinə, idarəetmənin təkmilləşdirilməsi və demokratik inkişaf prosesinə töhfələr verir. Prezident İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə cəmiyyət həyatının bütün sahələrində uğurlar əldə edilib, ardıcıl olaraq sosial-iqtisadi islahatlar həyata keçirilib. Reallaşan kompleks islahatlar, geniş quruculuq işləri və yaradılan güclü iqtisadiyyat Azərbaycanın əsas inkişaf göstəriciləri sırasında olan amillərdir. Azərbaycanın dinamik inkişafının göstəriciləri sırasında ardıcıl həyata keçirilən islahatlar nəticəsində bütün istiqamətlərdə olduğu kimi sosial-iqtisadi sahədə də uğurlu nəticələr əldə edilib, sahibkarlığın inkişafı istiqamətində də bir sıra önəmli addımlar atılıb. Dövlət başçısının dəfələrlə bəyan etdiyi kimi, ölkədə həyata keçirilən siyasətin mərkəzində, məhz Azərbaycan vətəndaşları, onların maraqları dayanır. Azərbaycan dövlətinin siyasətinin əsasında xalqın rifahının yüksəlməsi dayanır. Ölkəmizdə sosial sahədə həyata keçirilən islahatlar miqyasına görə heç bir ölkədə müşahidə olunmur. Uğurlu inkişaf dövrünü yaşayan və tarixi qələbələrə imza atan Azərbaycanda 2025-ci il Prezident İlham Əliyevin Sərəncamı ilə "Konstitusiya və Suverenlik İli"dir. Konstitusiyamızın bəyan etdiyi niyyətlərdən biri kimi ərazi bütövlüyümüzün və suverenliyimizin tam bərpa olunduğunu, 2025-ci ildə Konstitusiyamızın qəbul edilməsinin 30-cu və Vətən müharibəsində qələbəmizin 5-ci ildönümünü nəzərə alaraq 2025-ci il Azərbaycan Respublikasında "Konstitusiya və Suverenlik İli" elan edildi. Müstəqil və suveren dövlətə sahib olmaq, milli-mənəvi dəyərlərə, həmrəylik, humanizm, ədalət və qanunun aliliyi prinsiplərinə əsaslanan inkişaf etmiş cəmiyyət qurmaq yüzillər boyu Azərbaycan xalqının ən böyük arzusu olmuşdur. Tarixin müxtəlif mərhələlərində kənar müdaxilələrə, məhrumiyyətlərə baxmayaraq, xalqımız milli kimliyini, mübarizə ruhunu qoruyub saxlamış, öz ideallarına həmişə sadıq qalmış və XX əsrin sonlarında dövlət müstəqilliyini bərpa etmişdir.

1991-ci il oktyabrın 18-də qəbul edilmiş "Azərbaycan Respublikasının dövlət müstəqilliyi haqqında" Konstitusiya Aktında yeni Konstitusiyamızın hazırlanması nəzərdə tutulsa da, 1991-1993-cü illərdə hakimiyyətin yarıtmaz fəaliyyəti cəmiyyət həyatının bütün sahələrində kəskin böhrana, ölkədə anarxiyanın yaranmasına gətirib çıxarmış, dövlət idarəçiliyi mexanizmləri formalaşdırılmamış, qanunçuluğun, vətəndaşların azad, təhlükəsiz yaşamaq hüququnun təmin edilməsi mümkün olmamışdır.

QANUNVERİCİLİK VƏ İNSTITUSİONAL İSLAHATLARIN ƏSASI

Yalnız 1993-cü ildə xalqın tələbi ilə yəni-dən hakimiyyətə qayıtmış Ümummilli Lider Heydər Əliyevin böyük xilaskarlıq missiyası sayəsində ölkəmizdə cərəyan edən təhlükəli proseslərin qarşısı alındı, ictimai-siyasi sabitlik təmin edildi və müasir dövlət quruculuğu üçün etibarlı zəmin yarandı. Ulu Öndərin bilavasitə rəhbərliyi ilə hazırlanmış və 1995-ci il noyabrın 12-də qəbul olunmuş Azərbaycan Respublikasının ilk Konstitusiyası ölkəmizdə genişmiqyaslı qanunvericilik və institusional islahatların əsasını təşkil etdi. Bu Konstitusiya dövlətimizin müstəqilliyinin, suverenliyinin və ərazi bütövlüyünün qorunması, hüquqi, dünyəvi dövlət quruculuğu, vətəndaşlarımızın layiqli həyat səviyyəsinin, dünya ölkələri ilə dostluq və əmin-amanlıq şəraitində əməkdaşlığın təmin edilməsi kimi ali niyyətlərin həyata keçirilməsi üçün mühüm qanunvericilik bazası rolunu oynamışdır.

Konstitusiyamızın qəbulu müstəqil dövlətimizin Ana Qanunu olaraq vətəndaşların azadlığını və təhlükəsizliyinin bərqərar edilməsinə nail oldu. Müstəqil dövlətin ilk konstitusiyası, eyni zamanda, xalqımızın dünyəvi, milli-mənəvi prinsipləri rəhbər tutaraq, seçdiyi gələcək yolun ifadəsi idi. 1996-cı il fevralın 6-da Ulu Öndər Heydər Əliyevin Sərəncamı ilə noyabrın 12-i Azərbaycan Respublikası Konstitusiyası Günü elan edildi. Ulu Öndər Heydər Əliyev yə-

Bütöv və suveren Azərbaycan!

Prezident İlham Əliyev: "Bu gün heç kimdən asılı olmayan Azərbaycan inamla, uğurla inkişaf edir, öz xarici siyasətini də buna uyğun şəkildə aparır"

ni Konstitusiyamızın məramı, qaynaqları, mahiyyətinə aydınlıq gətirərək ölkənin Əsas Qanunu barədə belə deyirdi: "Konstitusiya birinci növbədə dövlətlə, hakimiyyətlə xalqın arasında olan münasibətləri özündə əks etdirməlidir. Hakimiyyət bölgüsü, ali icra, qanunvericilik, məhkəmə hakimiyyətləri - bunlar hamısı xalqın iradəsinə söykənməli, seçkilər yolu ilə təmin olunmalıdır".

5 bölmə, 12 fəsil, 158 maddə və keçid müddəalarından ibarət olan konstitusiyamızın mühüm özəlliklərindən biri də vətəndaş hüquq və azadlıqlarına geniş yer ayrılması idi. 1996-1997-ci illərdə Azərbaycan insan hüquq və azadlıqlarının, demokratik təsisatların inkişafının təminatı ilə bağlı bir sıra beynəlxalq konvensiyalara qoşuldu. 1998-ci il fevralın 10-da Azərbaycanda ölüm hökmü ləğv edildi. Azərbaycan MDB məkanında və müsəlman dünyasında bu tarixi qərarı qəbul edən ilk dövlət idi. 14 iyul 1998-ci il tarixdə Azərbaycanda konstitusion müstəvinin ən vacib institutlarından biri - Konstitusiya Məhkəməsi fəaliyyətə başladı. 1998-ci il avqustun 6-da Ümummilli Lider Heydər Əliyev konstitusion hüququn təməl prinsiplərindən olan söz azadlığının təminatı ilə bağlı mühüm bir qərara imza atdı. Mətbuat üzərində senzura tamamilə ləğv edildi. 1999-cu il dekabrın 12-də Konstitusiyada təsbit olunmuş keçid müddəalarından daha birinə əməl olundu - ölkədə ilk bələdiyyə seçkiləri keçirildi, yerli özünüidarə institutu fəaliyyətə başladı. Tarixi ardıcılığa nəzər salsaq görərik ki, bir-birinin ardınca qəbul olunan sənədlər demokratik dəyərlərə əsaslanırdı.

YENİ DÖVR, YENİ ÇAĞIRIŞLAR

Yeni dövrün tələblərinin yaratdığı zərurət Azərbaycan Konstitusiyasına bir neçə dəfə əhəmiyyətli dəyişikliklər və əlavələr edilməsi ilə nəticələnib. 2002-ci il avqustun 24-də referendum yolu ilə Konstitusiyamızın 24 maddəsində 29, 2009-cu il martın 18-də isə 25 maddəyə 30-dan artıq əlavə və dəyişiklik olunub. Bu dəyişikliklər Azərbaycan dövlətinin sosial-iqtisadi bazasının daha da güclənməsindən, vətəndaşların hüquq və azadlıqlarına daha etibarlı təminat verilməsindən, sosial dövlət prinsiplərini təsbit etmək imkanlarının daha da genişlənməsindən irəli gəlirdi.

Cəmiyyətin inkişafı, yeni ictimai-siyasi münasibətlərin meydana çıxması konstitusiyada islahatların aparılmasını zəruri etdiyindən, 2016-cı ildə növbəti dəfə Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasına əlavə və dəyişikliklərlə bağlı ümumxalq səsverməsi keçirildi. Konstitusiya islahatları cəmiyyətin sosial sifərişi olaraq ciddi bir zərurət kimi meydana çıxdı. Ali Baş Komandan statusu yalnız ordu, Silahlı Qüvvələr üzərində idisə, artıq konstitusiyaya edilən dəyişikliklərə əsasən, bütün silahlı birləşmələr Ali Baş Komandanın əmrinə tabedir. Prezidentlik müddəti 5 ildən 7 ilə artırıldı. Dünya təcrübəsində olan bu demokratik

ənənənin Azərbaycan Konstitusiyasında da əks olunması müsbət haldır. Bütün bunlar çevik və səmərəli siyasət aparmağa, ölkənin siyasi nüfuzunu və iqtisadi-hərbi qüdrətini daim artırmağa, iqtisadi və siyasi səhnədə olduğu kimi, idarəetmədə də islahatlar keçirməyə imkan yaradır. Konstitusiyada təsbit edilmiş prinsip və istiqamətlər ölkəmizdə siyasi, hüquqi, iqtisadi, sosial və digər sahələrdə davamlı inkişafın əldə olunmasına zəmin yaradıb.

SUVEREN HÜQUQLARIN TƏMİNİ

Prezident İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə cəmiyyət həyatının bütün sahələrində uğurlar əldə edilib, ardıcıl olaraq sosial-iqtisadi islahatlar həyata keçirilib. Yeni dövrün tələblərinin yaratdığı zərurət Azərbaycan Konstitusiyasına bir neçə dəfə əhəmiyyətli dəyişikliklər və əlavələr edilməsi ilə nəticələnib. Ana Qanunumuz Azərbaycanın dövlət müstəqilliyinin, suverenliyinin və ərazi bütövlüyünün qorunması başlıca niyyətlərdən biri kimi bəyan edilmişdir. Lakin Ermənistanın Azərbaycana qarşı təcavüzü nəticəsində torpaqlarımızın 20 faizinin 30 ilə yaxın işğal altında qalması Azərbaycan Respublikasının suveren hüquqlarının həmin ərazilərdə tətbiqinə imkan verməmişdir. Ermənistanın işğalçılıq siyasətinə son qoyulması və ölkəmizin ərazi bütövlüyünün, suverenliyinin bərpa edilməsi Azərbaycan xalqının milli ideyasının əsas məqsədlərindən birinə çevrilmiş, cəmiyyətimizin bütün resursları bu tələyəklü vəzifənin həllinə yönəldilmişdir.

2020-ci il sentyabrın 27-də Ermənistanın təxribatlarına cavab olaraq başlanmış Vətən müharibəsində tarixi qələbə və 2023-cü il sentyabrın 19-20-də həyata keçirilmiş uğurlu antiterror əməliyyatı nəticəsində ölkəmizin ərazi bütövlüyü və suverenliyi tam bərpa edilmiş, Azərbaycan Konstitusiyasının hüquqi qüvvəsi işğalın aradan qaldırıldığı bütün ərazilərdə bərqərar olmuşdur. Azərbaycan Prezident İlham Əliyev çıxışlarının birində bildirmişdir: "Antiterror əməliyyatı çox uğurla, peşəkarlıqla keçirilmişdir, hərbcilərimiz böyük qəhrəmanlıq göstərmişdilər. Deyirlər ki, əməliyyat 23 saat neçə dəqiqə çəkmişdir, amma əslində, daha qısa müddət ərzində tamamlanmışdır. Biz bütün nəzərdə tutduğumuz mövqelərə çıxdıq, bütün kommunikasiyalara sahib olduq, bütün təpələri götürdük və faktiki olaraq separatçıların təslim olmaları qaçılmaz idi, labüd idi, təslim olmasaydılar məhv olacaqdılar".

QARABAĞDAKİ XUNTA REJİMİ DARMADAĞIN EDİLDİ

Vurğulayaq ki, Müzəffər Ordumuz Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə ermənilərə qarşı qısa əməliyyatları keçirmiş və düşməni layiqli cəzasını aldı. 24 saatdan az

davam edən bu əməliyyat ordumuzun şanlı Qələbəsi ilə başa çatdı. Azərbaycanın Qarabağ bölgəsindəki Ermənistan silahlı qüvvələrinin birləşmələrinin tör-töküntülərinə qarşı antiterror tədbirləri nəticəsində düşmənin atəş nöqtələri məhv edildi, mühüm yüksəklikləri işğaldan azad olundu, çoxlu sayda canlı qüvvəsi, silah və texnikası zərərsizləşdirildi. Antiterror tədbirləri Azərbaycanın hərbi gücünün hərbi qüdrət səviyyəsinə qalxdığını, ölkəmizdə hərbi quruculuq işinin mükəmməl şəkildə davam etdirildiyini və xalqımızın qələbə əzminin sarsılmaz olduğunu bir daha nümayiş etdirdi. Ələ keçirilən silahların bəziləri Bakıdakı Hərbi Qənimətlər Parkının yeni ekspozatlarına çevrildi. Antiterror tədbirləri nəticəsində Qarabağdakı xunta rejimi darmadağın edildi.

Azərbaycan xalqının həyatında müstəsna əhəmiyyət kəsb edən şanlı Zəfər sayəsində bu gün Azərbaycan Respublikasının Dövlət Bayrağı suverenliyimizin bərqərar olduğu bütün ərazilərdə əzəmətlə dalğalanmaqdadır. Bu gün üçrəngli Bayrağımız Qarabağın və Şərqi Zəngəzurun hər bir guşəsində - Cəbrayıl, Füzulidə, Zəngilanda, Qubadlıda, Kəlbəcərdə, Ağdamda, Şuşada, Hadrutda, Laçında, Əsgərandə, Xocavənddə, Ağdərədə, Xocalıda və Xankəndidə dalğalanır. Hər bir xalq üçün öz taleyinə sahib olmaq, müstəqil dövlətini yaradaraq inkişaf etdirmək onun ən böyük nailiyyətidir. Tarixin müxtəlif mərhələlərində üzleşdiyi çətinliklərə, işğala, məhrumiyyətlərə baxmayaraq, heç bir qüvvə xalqımızın müstəqillik, dövlətçilik əzmini sarsıda bilməmişdir. Azərbaycan xalqı bu gün öz müstəqil dövlətinə sahibdir, qəhrəman əsgər və zabitlərimizin, şəhidlərimizin qanı hesabına əldə edilmiş ərazi bütövlüyümüz, suverenliyimiz xalqımızın milli sərvətidir.

Lokal xarakterli antiterror tədbirləri regionda sülhün bərqərar olmasına misilsiz töhfə verdi. Azərbaycanın inamlı qələbəsi bir daha sübut etdi ki, ölkəmizlə ultimatum dilində danışmaq olmaz. Müzəffər Ali Baş Komandan İlham Əliyevin dediyi kimi, Azərbaycan ərazisində separatizmin kökü kəsildi. Ermənistan silahlı qüvvələrinin qalıqları və qeyri-qanuni silahlı dəstələri tərk-silah edilərək ərazilərimizdən çıxarıldı, respublikamızın suverenliyi tam təmin edildi, bütün ölkə ərazisində Konstitusiyaya quruluşu bərpa olundu. Azərbaycan Ordusunun 19 sentyabr 2023-cü ildə Qarabağda həyata keçirdiyi lokal xarakterli antiterror tədbirləri qəhrəmanlıq tariximizdə əbədi qalacaq. Həmişə qürur duyulması səhifə kimi xatırlanacaq. 2023-cü il sentyabrın 20-də Azərbaycan Respublikasının bütün ərazisində qanunun aliliyinin təmin olunduğunu və Azərbaycan Respublikasının dövlət suverenliyinin bərpa edildiyini nəzərə alaraq Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev "Azərbaycan Respublikasında Dövlət Suverenliyi Günü"nin təsis edilməsi haqqında" Sərəncam imzalayıb. Sərəncama əsasən, hər il sentyabrın 20-si Azərbaycan Respublikasında Dövlət Suverenliyi Günü kimi qeyd ediləcəkdir.

Bu gün Azərbaycan Respublikası xalqımızın milli maraqlarını rəhbər tutaraq, yeni reallıqlar şəraitində müstəqil siyasətini daha cəsarətlə, prinsiplilliklə davam etdirir.

Zəfər qazanmış Azərbaycanı daha uğurlu gələcək gözləyir. Qarabağ və Şərqi Zəngəzur yeni inkişaf dövrünü yaşayır. "Dəmir Yumruğu"n yaratdığı yeni reallıqlarla hər kəs hesablaşmalıdır. Dövlət başçısının Qarabağ və Şərqi Zəngəzuru yaşıl enerji bölgələri elan edib və həmin ərazilərin sosial-iqtisadi inkişafı ilə bağlı nəzərdə tutulan layihələr icra olunmaqdadır. Prezident İlham Əliyevin bildirdiyi kimi, bu gün heç kimdən asılı olmayan Azərbaycan inamla, uğurla inkişaf edir, öz xarici siyasətini də buna uyğun şəkildə aparır.

Nəzakət ƏLƏDDİNQIZI

Avropada immiqrasiya əleyhinə əhval-ruhiyyə getdikcə artır. Fransada "Milli Birlik", Almaniya da AfD partiyası, Böyük Britaniya da isə "Reform" populyarlıq qazanır. Bununla belə, ekspertlər xəbərdarlıq edirlər ki, miqrant axını kəskin şəkildə məhdudlaşdırılarsa, Avropa əhalinin sürətlə azalması, iqtisadi tənəzzül, pensiya və yaşlılara qulluq xərclərinin artması ilə üzləşmək riski ilə üzləşəcək. - "The Guardian" yazır. Avropa İttifaqının əhalisi artıq qocalır: hazırda sakinlərin 21%-i 65 yaşdan yuxarıdır və 2100-cü ilə qədər bu pay 32%-ə yüksələ bilər. Amma sərhədlərin tam bağlanması ilə bu rəqəm 36%-ə çatacaq.

Eurostat-ın ilkin proqnozuna görə, əsrin sonuna qədər Aİ əhalisi 447 milyondan 419 milyona qədər azalacaq. Miqrasiya olmayan bir ssenariyə azalma daha dramatik olacaq - 295 milyona düşəcək, yeni üçdə birdən çox azalma.

Nəticələr xüsusilə doğum səviyyəsi aşağı olan ölkələr üçün nəzərə çarpacaq. İtaliya da əhalinin sayı yarıya qədər azala bilər. Almaniya da miqrant axını tamamilə kəsilsə, onların sayı 83 milyondan 53 milyona düşəcək. Fransa bu halda təxminən 10 milyon in-

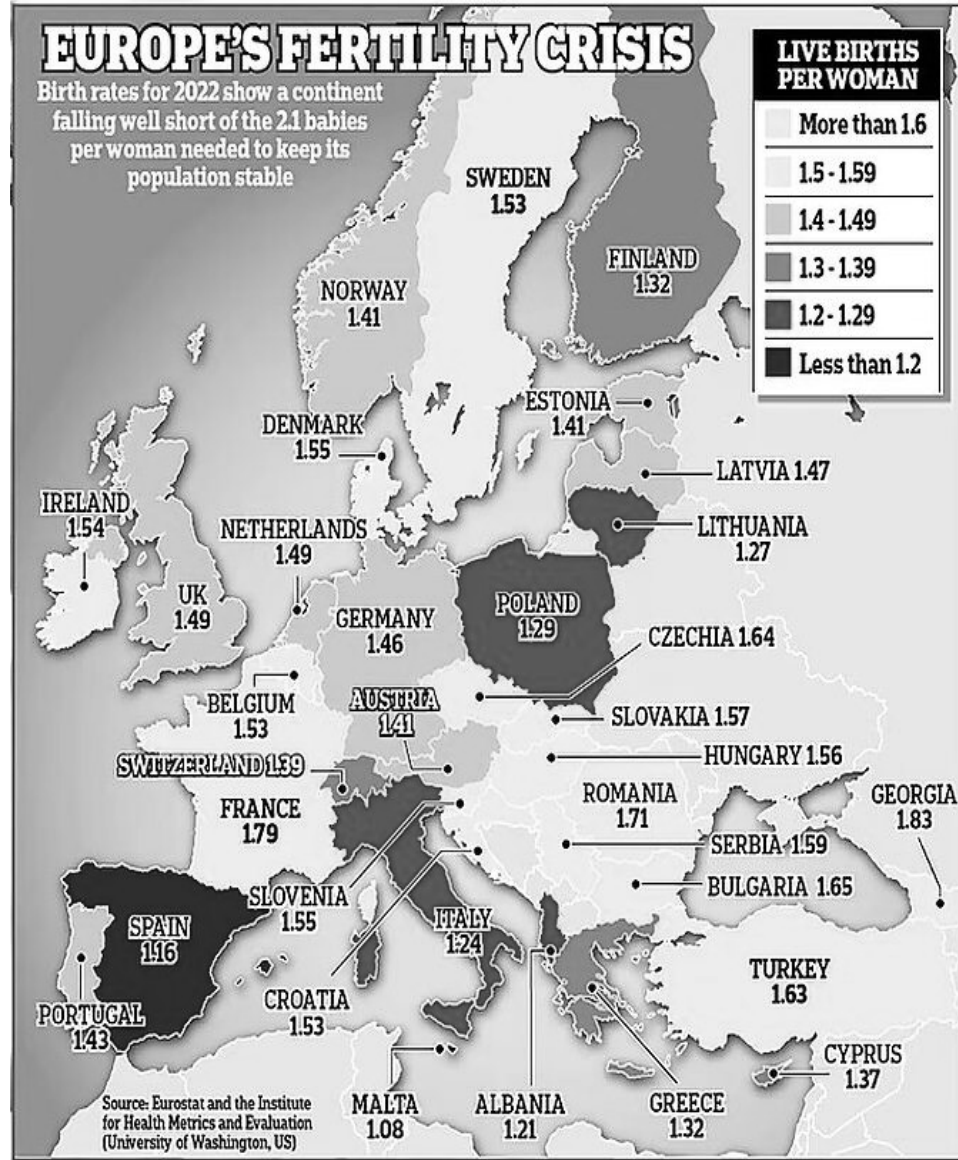
Avropanın demoqrafik fəlakəti: miqrant siyasəti dəyişəcək?

Ekspertlər vurğulayırlar ki, Avropa seçim qarşısındadır: ya miqrantların və daxili islahatların köməyi ilə qocalmış əhaliyə uyğunlaşmaq, ya da ciddi sosial-iqtisadi sarsıntılarla üzləşmək.

Aİ rəhbərliyi daha çox hansı qərara meyl edəcək? Yeni miqrant dalğalarına icazə vermək, yoxsa qarşıdan gələn problemləri başqa yollarla həll etməyə çalışmaq? Və bu, Avropa İttifaqının konsolidasiya edilmiş qərarı olacaq, yoxsa hər bir Avropa ölkəsi bu məsələni müstəqil həll etməyə üstünlük verəcək?

Avropalı ekspertlər bu haqda fikirlərini Caliber.Az-a rəylərində açıqlayıblar. Ekspertlərin fikirlərini oxucularımıza təqdim edirik.

Almaniya Xarici Əlaqələr Şurasının Beynəlxalq Nizam və Demokratiya Proqramının rəhbəri doktor Stefan Meyster qeyd etdi ki, əsas sual Avropanın hansı miqrasiya növünü istəməsi və ehtiyac duymasıdır:

san itirəcək. Latviya, Litva və Rumıniya kimi yalnız bir neçə Şərqi Avropa ölkəsi öz vətəndaşlarının xaricə axını səbəbindən immiqrasiyadan az asılıdır.

Alimlər xəbərdarlıq edir: əmək qabiliyyətli vətəndaşların sayının azalması artım tempinin aşağı düşməsinə və vergi yükünün artmasına səbəb olacaq, çünki pensiya və dərman xərcləri artacaq. Bir çox səhiyyə sistemləri artıq xarici həkim və tibb bacılarında asılıdır.

İmmiqrasiya universal həll yolu deyil, lakin demoqrafik böhranı yumşaldır və digər islahatlara vaxt verir: məşğulluğun artırılması, pensiya yaşının artırılması və vergi yükünün yenidən bölüşdürülməsi. Buna misal olaraq İtaliyanın Camigny kəndini göstərmək olar, burada qaçqınların məskunlaşması məktəbin fəaliyyətinin bərpasına və yeni iş yerlərinin açılmasına şərait yaradıb.

"Ya sosial və ictimai infrastrukturumuzu həddən artıq yükləyən və 2015-ci ildə olduğu kimi bir çox Avropa ölkələrinə yad olan təhsil səviyyəsi və mədəni irsi olan insanların kütləvi axınına səbəb olan nəzarətsiz kütləvi miqrasiya, ya da dil öyrənmək istəyən ixtisaslı, savadlı mütəxəssislərin mütəşəkkil əmək miqrasiyası.

Avropa ikinci variantı keçəcək: o, sərhədləri bağlayacaq və aşağı ixtisaslı mütəxəssislərin istənilən qeyri-qanuni miqrasiyasını dayandıracaq, eyni zamanda elə bir sistem yaradacaq ki, orada ixtisaslı mütəxəssislər gəlib qanuni şəkildə işləyə bilsinlər. İnsanların Avropanın işçi qüvvəsinə ehtiyacı olduğu bölgələrə miqrasiyası zəruridir.

İnanıram ki, əksər ölkələr özləri qərar verəcəklər. Miqrasiya əksər Avropa ölkələri üçün əsas məsələyə çevrilib və ifrat sağçıların yüksəlişi hər hansı qeyri-qanuni miqrasi-

biz müəyyən sayda seçicinin mövcud vəziyyətdən narazılığından istifadə edən və bununla da daha çox dəstək və müvafiq olaraq seçkilərdə daha çox səs qazanmağa çalışan populistlərlə üzləşirik. Populistlər problemin real həllini vəd etmirlər, əksinə sərhədləri kəsir və miqrant axınına dayandırır-

ları, xüsusən də müsəlman ölkələrindən gələn miqrasiyanın qarşısını alan siyasəti daha da gücləndirəcək. Amma bu o demək deyil ki, bir çox ölkələr kifayət qədər savadlı, əmək bazarında işləməyi bacaran və öz dillərində danışan insanları qəbul edə biləcək", - alman analitik öz mövqeyini bildirib.

Estoniyalı politoloq Piter Taym qeyd edir ki, bu çox müəkkəb məsələdir: "Burada biz miqrantlara qarşı çıxan siyasi qüvvələrin fəaliyyətini təhlil edə bilərik. Avropa və miqrant axınına qarşı çıxan partiyalara gəlincə,

lar.

Miqrantları buraxmamaqla əhalinin sayı azalacaq. Miqrantları ölkəyə buraxmaqla Avropa (xristian) dəyərlərinin və mədəniyyətinin daşıyıcılarının payı fəlakətli şəkildə azala bilər. Bir növ demoqrafik-mədəni tələ. Burada isə populist şüarlar və vədlər ölkələrin və cəmiyyətlərin gələcəyi ilə bağlı məsələləri həll etməyəcək", - Taym hesab edir.

Tərcümə - Elçin Bayramlı

Bəzi QHT-lərin orden və medallar təsis etməsi ciddi hüquqi məsuliyyət yaradır BİRGƏ BƏYANAT

Bir sıra QHT-lərin qanunla qadağan olunan fəaliyyətə yol verərək, ayrı-ayrı şəxsləri saxta orden və medallarla təltif etməsi barədə informasiyalar yayılmışdır. Bununla əlaqədar Ədliyyə Nazirliyi və QHT-lərə Dövlət Dəstəyi Agentliyi birgə bəyanat yayıb.

Bəyanatda qeyd olunur ki, "Azərbaycan Respublikasının orden və medallarının təsis edilməsi haqqında" 1992-ci il tarixli Qanuna 2010-cu ildə əlavə edilmiş 3-cü bəndə əsasən, orden və medal - vətəndaşlara xüsusi xidmətlərə görə dövlət tərəfindən verilən dövlət təltifidir. Həmin Qanundan başqa digər normativ-hüquqi aktlarda orden və medallar (o cümlədən "orden" və ya "medal" ifadəsindən hər hansı mənada istifadə edilməklə) təltif növü kimi təsis oluna bilməz.

Həmçinin bildirilir ki, bəzi QHT-lərin orden və medallar təsis etməsi ictimai etimadı sarsıdır, əhalinin aldadılmasına səbəb olur və ciddi hüquqi məsuliyyət yaradır.

Narsist ana həm də narsist qayınanadır

Narsistlər özlerini *sevin, özlərinə heyran olan, hər işi başqasından yaxşı bacardıklarını zənn edən insanlardır. Onlar özlərinin "xüsusi" və ya "seçilmiş" olduqlarını düşünür, maraqları üçün başqalarından istifadə edir, onların uğurlarını qısqanır, hisslərinə və ehtiyaclarına qarşı biganə olurlar. Çox bəyənilmək istəyən bu cür insanlar həmişə özlərini haqlı, başqalarını günahkar sayır, daim hər şeyi idarə (manipulyasiya) etməyə çalışır, özlərinin qüsursuz olduğunu düşünürlər, onlara qüsurlarını qəbul etdirmək mümkün deyil.*

Narsistlik bir xarakterdir, həm də deyilməyən bir xarakter. Uşaq vaxtlarından ətrafda sosial mühitdən təsirlənən, ailədaxili münasibətlərdən pay alıb bu xarakterləri içində formalaşdırmağa başlayan fərd daha sonrakı həyatında, yəni böyüdükcə, yaşa dolduqca, bu xüsusiyyətləri daha da "inkişaf" etdirir və sonda narsistə çevrilir.

Narsizm kişilər kimi, qadınlar üçün də olduqca xoşagəlməz bir keyfiyyətdir. Hələ nəzərə alanda ki, qadın sabah həm ana, həm də qayınana olacaq, bunun nə qədər dəhşətli olduğunu düşünmək də çətin deyil. Belə isə narsist anaların eyni zamanda həm də narsist qayınana olmasından söhbət açmaq. Və onların ətrafındakı insanların, doğmalarının hansı problemlərlə üz-üzə qaldığına nəzər salmaq.

Ana narsist olanda...

Narsist qadın ailə qurmadan əvvəl ətrafındakı insanlarla, eləcə də doğmaları-ata-anası, bacı-qardaşı, iş, tələbə yoldaşı, rəfiqəsi ilə necə münasibətdə olursa, həyat yoldaşı və ən dəhşətli isə dünyaya gətirdiyi körpəsi ilə də eyni münasibətdə olur. Çünki heç narsistlik olmasın, digər xarakterlər olsun, insan yaranandan dünyasını dəyişənədək ona yoldaşlıq edir və o, nə qədər çalışsa da, xasiyyətindən əl çəkə bilmir.

Narsist ana necə olur? Belə ana övladının ehtiyaclarından çox öz istəklərini ön planda tutan, empatiya qurmaqda çətinlik çəkən və uşağını öz ehtiyaclarını qarşılamaq üçün bir vasitə kimi gören valideyndir. Belə analar övladlarının emosional inkişafına mənfi təsir göstərərək uşaqlarda özünə inamsızlıq, dəyersizlik hissləri, narahatlıq kimi problemlər yarada bilər.

Ətrafımızda empatiya hissindən məhrum, uşaqlarının duyğularını başa düşməkdə və onlara həssas olmaqda çətinlik çəkən, onlara qarşı tənqidi və mühakiməedici münasibəti olan analara çox rast gəlirik. Sadalananlar narsist anaların əsas xüsusiyyətləridir. Onlar davamlı olaraq övladlarını tənqid edir, səhvlərini göstərir və onları qeyri-adekvat hiss etdirirlər.

Bütün bunlarla yanaşı, narsist analar həm də övladlarının davranışlarına xüsusi nəzarət edirlər: onları istedikləri kimi istiqamətləndirməyə çalışır və sərbəst qərar qəbul etmələrinə imkan vermirlər. Günahkarlıq hissi ilə uşaqları manipulyasiya edir və öz istəklərinə çatmaq üçün onlardan istifadə edirlər.

Daim özünü düşünən, özünü hər kəsdən və hər şeydən önə qoyan bu cür qadınlar bütün bu keyfiyyətləri analıq hissində də daşıyır, övladlarının şəxsi həyatına hörmət etmirlər. Uşaqlarını onlarla rəqabətdə görür, onların uğurlarını qısqanır və ya bunun heç də böyük uğur olmadığını təlqin etməyə çalışırlar.

Narsist ana uşaqlarının emosional ehtiyaclarını görməzliyə vurur, onlara sevgi və diqqət göstərə bilmir. Lakin öz nailiyyət və ya yaxşı davranışlarına görə daimi tərif gözləyir, bunu görməyəndə isə çox qəzəbli olurlar.

Belə anaların uşaqları üzərindəki təsiri: özünə inamın olmaması, özlərini dəyersiz və qeyri-adekvat hiss etmək, başqalarının təsdiqindən asılı olmaq, depressiya, narahatlıq və panik atak kimi emosional problemlər yaşamaq, sağlam əlaqələr qurmaqda çətinlik çəkmək, asılılıq və ya qaçma meylləri.

Narsist ana bəzi hallarda övladının şəxsiyyət pozuqluğu kimi problemlə üz-üzə qalmasına da səbəb olur. Bu zaman onlar özlərini qeyri-kafi hiss edir və başqalarının gözləntilərini yerinə yetirməkdə çətinlik çəkir, öz səhvlərini etiraf etmək əvəzinə, başqalarını günahlandırmağa meyilli olurlar.

Ardı Səh. 12

Elcin Bayramli

Adamı zombiyə çevirən su

Son vaxtlar maddi dəyərlər mənəvi dəyərləri üstələməkdədir. İnsanlarda depressiya, stres artır. Hiyləgərlik və yalançılıq üsulları xeyli rəngarəngləşib və təkmilləşib. Əsas məqsəd çoxlu pul qazanmaq, vəzifə, şöhrət əldə etmək və özünü başqalarından üstün göstərmək üzərində fokuslanıb. Qanunu, qaydanı pozmaq üstünlük sayılır, başqalarından fərqlənmək (bu, əksər hallarda pis şeylərdə olur) azarı gənclər arasında geniş yayılır.

Hətta gərgin münasibətlər ətraf mühitdən ailə daxilinə keçib və məhz bu səbəbdən münaqişələrin, boşanmaların və ailədaxili qətlərin sayı artır. Böyük sözünü vecinə alan da yoxdur. Bir çox gənclər açıqca deyirlər ki, biz hər şeyi bilirik və doğru edirik, siz yaşlı nəsil heç nə bilmirsiniz və səhv edirsiniz. Lakin reallıq bütün dövrlərdə və bütün ölkələrdə olduğu kimi tam əksini göstərir.

Heç kim etiraz etməz ki, son vaxtlaradək milli-mənəvi dəyərlərimiz həyatımızın əsas sütunu idi. El arasında yazılmamış qanunlar adlandırılan ictimai davranış kodeksləri var idi və buna əməl olunurdu.

İnsanlar bir-biri ilə ədəb-ərkanla davranır, böyük-küçük, qadın-küçük yeri bilirdi. İctimai yerlərdə şit hərəkətlər, ucadan mahnı oxutmaq, dar keçidlərdə yolu kəsərək söhbət etmək və ya zarafatına süpürülmək, ucadan danışmaq, hara gəldi zibil atmaq, avtobusda sürücü ilə söyüşmək, yarıçıpaq gəzmək... yəqin ki, heç kimin ağına belə gəlmirdi.

Bəs, sonra nə baş verdi ki, situasiya 180 dərəcə dəyişdi? 21-ci əsrə keçid sanki başqa bir dünyanı gətirdi. Pul və karyera uğrunda amansızcasına mübarizə mənəvi dəyərləri tədricən arxa plana keçirdi.

Təhsilə, elmə, mədəniyyətə marağı əyləncənin əvəz etməsi, aşıyaqal-qarasaqal münasibətlərinin çərçivədən çıxması, TV-lərdən şou, serial və kriminal verilişlərlə kütləvi əxlaqsızlaşma, psixotron terror, davamlı reklam təcavüzü ilə zövqlərin, xüsusiyyətlərin, davranışların, dəbin hansısa şübhəli xarici mərkəzlərdən formalaşdırılması... siyahı təəssüf ki, xeyli uzundur. Bu psixotron terror mənəvi zombiləşmənin əsasını qoymaqladır...

Bu tendensiya real həyatdan indi də virtual həyata keçib. Mediada təhqir, böhtan, şantaj yalan xəbər yayıb çoxlu izləyici əldə etmək və pul qazanmaq daha ayıb sayılmır. Sosial şəbəkələrdə biabırçılıq baş alıb gedir. Adamlar normal müzakirə aparmaq əvəzinə bir-birini "qırır". Heç kimin sözü heç kimə xoş gəlmir. Heç kim heç kimin "kitabını oxumur". Həqiqəti deyənə, nöqsanlarımızı üzə çıxaranı, düzəltməyə çalışanları, mənəvi dəyərləri müdafiə edənləri "geridə qalmış" adlandırırlar və az qalır linq edələr.

Sosial şəbəkə platformalarında canlı yayımda hərcür əxlaqsızlıq, tərbiyəsizlik, qudurganlıq nümayiş etdirilir. Belələrinə də kütlə necə lazımdı dəstək verir və tezliklə məşhur olub özlərinə yaxşı həyat təmin edirlər. Digərləri də onlara baxıb həvəslənir... artıq domino effekti işə düşüb.

Televiziya daha çox mənfi şeyləri təbliğ edir, maddi dəyərlərin mənəvi dəyərlərdən üstün olduğunu "göstərir" (burada əlbəttə dövlət kanallarını istisna etmək lazımdır, onlar hələ də televiziyanın əsas funksiyasını unutmayıblar). Vaxtilə ABŞ MKİ-nin rəhbəri olmuş Allen Dallesin şərq ölkələrində mənəvi deqradasiyanı necə yaratmaq barədə məşhur "Məhvətmə" doktrinası tam gücü ilə işləyir və çox yaxşı da effekt verir.

Başqa cəmiyyətlərdə olduğu kimi, bizim cəmiyyətdə də məlum global qüvvələr tərəfindən məşhur "Overton pəncərəsi" tətbiq olunur, dəyərlərin tədricən dəyişilməsi prosesi aparılır. Bu "Overton pəncərəsi" haqda oxuyun, prosesin necə aparıldığını görəcəksiniz, hər şeyə sizə aydın olacaq. Cəmiyyət dəyərlərin kəskin və sürətli dəyişməsinə razı olmadığı üçün, burada "diri qurbağını qaynar suda necə bişirmək" təcrübəsi tətbiq olunur.

Bəli, bu gün, yad dəyərlər, xüsusi nəzəriyyələr və peşəkar təcrübələrlə hər şey tədricən dəyişdirilir. Bunun nəticəsində, indi müsbət şeylər mənfi sayılır, mənfi şeylər müsbət. Mənfilər çoxaldıqca müsbətlər azalır. Azlıq çoxluğa tabe olur. Burada qədim bir hind pritçasını yada salmağa dəyər.

Rəvayətə görə, qədimdə bir şəhərin ətrafındakı meşəlikdə tək yaşayan, ibadət və elmə məşğul olan bir zahid müdrik varmış. Dünyanın qızıl dövrü imiş. Hər yanda əmin-amanlıq bolluq və mehribanlıq. Bir gün bu müdrik dağdan enir şəhərə və adamlara deyir ki, tezliklə hər şey dəyişəcək, tam tersinə olacaq. Bunun əlamətini onda biləcəksiniz ki, su dadını dəyişəcək bir qədər acı dadmağa başlayacaq. İnsanlar ona inanmırlar. Yalnız bir gənc inanır və gedib çay kənarında özünə koma tikir, yeri qazıb anbar düzəldir və oraya su daşıyıb toplayır.

Vaxt keçir, vədə yetişir, suyun dadı tədricən dəyişməyə başlayır. Gənc dərhal köçür ordaki komasına və ancaq əvvəldən yığıdığı sudan içməyə başlayır. Hər dəfə şəhərə düşdükdə baxır ki, adamlar dəyişib, əvvəl ayıb sayılan şeylər indi normal sayılır, əvvəl yaxşı sayılan işlər indi pis sayılır. Bu gənc onunla bununla mübahisə etməkdən yorulur, heç kimə izah edə bilmir ki, elə deyil, belədir. Hər dəfə bunu döyüb qovurlar ki, sən bizdən ağıllısanmı. Gedir o müdrikin yanına ki, bəs mən nələyəm. Müdrik deyir ki, 3 yolun var, ya bu kütlə ilə axıradək mübarizə aparacaqsan, amma sən fiziki olaraq öldürə bilərlər, ya onların suyundan içib onlar kimi olacaqsan, bu halda mənəvi cəhətdən öləcəksən, ya da cəmiyyəti tərk edib mənim kimi uca dağların başında tək yaşayacaqsan. Bu gənc çox düşündür, axırda 3-cü yolu seçir. Gedir müdrikin yanına və ona xidmət etməklə ömrünün sonunadək orada yaşayır.

İndi həmin "su" bəzi xarici mərkəzlər tərəfindən ölkəmizə, cəmiyyətimizə təklif olunur, çoxumuz isə bu suyun tərkibi haqda məlumatlı deyilik, elə "sudur də" deyib içirik. Lakin cəmiyyətimizdə hələ də o sudan içməyənlər var, onları o sudan içməyə məcbur etmək, ya da onun qaçıb dağ başına (xaricə) getməsinə səbəb olmaq lazım deyil. Kefli isgəndərləri vurub öldürməyə. Mirzə cəllilləri, haqverdiyəvləri, sabirləri, nərimanovları, hacibəyovları, cəfərləri, zərdəbiləri... xalqın uğrunda çıraq kimi yanıbmış mütəfəkkirləri, mənfi adətlərə, cəhəllərə qarşı böyük bir qüvvənin qarşısında qorxmadan mübarizə aparanları da belə etmişdik. Hərəsinə bir cür çərçələrdə öldürdük. Lakin onların davamçıları dayanmadı, ideyaları, amalları ölmədi, yaşadı və xalqımızı da yaşatdı.

İndiki qloballaşma dövründə milli-mənəvi dəyərlərimizi daha çox qorunmalıyıq, çünki indiyədək heç vaxt olmadığı qədər güclü təzyiq və terror altındadır. Elmə-təhsilə daha çox fikir verib irəli getməliyik. Sağlam düşüncəli, savadlı uşaqlar yetişdirib tərbiyə etməli, xalqımızı, ölkəmizi dünyanın inkişaf etmiş ölkəsinə çevirəcək insanları qorunmalı, küçə müğənnilərini və yarıçıpaq modelləri dinləmək əvəzinə alimləri, ziyalıları dinləməliyik. Yalnız bu yolla bir millət kimi yaşaya və inkişaf edə bilərik.

Əvvəli Səh. 11

Bir sözlə narsist ana tərəfindən böyüdülmək uşağın sonrakı həyatında ciddi psixoloji problemlərə yol aça bilər. Ona görə də bu vəziyyətdən təsirlənən uşaqları dəstəkləmək vacibdir. Bu işdə psixoloqlar və terapevtlər kömək edə bilər.

Narsist valideynlik nəsildən-nəslə ötürülür

Necə ki, bəzi xəstəliklər var, o, bir neçə nəsil davam edir, eləcə də narsizm. Ananın məhəbbətlə tərbiyə edə bilmədiyi övladı çox halda sevməyi, sevgi verməyi bacarmır. Çox vaxt bu sevgisizlik silsiləsi nəsildən-nəslə keçir və ailənin "analiq" modelinə təsir edir. Oyun terapevti Bayron Norton deyir ki, bizim analıq münasibətimiz gələcək 5 nəslin valideynlik tərzinə də təsir edəcək. Yeni, analıq modeli gələcək nəsillərə miras və ya ailə mədəniyyətinin bir hissəsi kimi ötürüləcək.

Qızlarına xaraktercə kifayət qədər yaxşı olmadığını və sevgilərinə layiq olmaq üçün başqa birisi olmaları lazım gəldiyini bildiren analar onlarda ömürləri boyu qarşılaşacaqları bir güvensizlik və bədbəxtlik hissini yetişdirir. Anası ilə münasibətində razılıq ala bilməyən qız dünyada heç bir dəyəri olmadığı-

Narsist ana həm də narsist qayınanadır

taktikalarından istifadə edib övladının vaxtından, pulundan, münasibətlərindən və digər resurslarından məhərrətlə istifadə edir. Məsələn, evdə oğlu və gəlininin və yaxud da nəvəsinin danışdığı bir sözü öz istədiyi yönə çəkib özünü qurban kimi göstərə və ailə üzvlərini günahkar hiss etdirə bilər. Bütün bunları sırf onlardan istədiyini almaq üçün edir. Uzun müddət təkrarlanan bu kimi hallar isə hər kəsin özünü yorğun və çarəsiz hiss etməsi ilə nəticələnir. Belə olanda isə gəlin evdən ayrılmak istəyir və bunu çox vaxt da edir. Beləliklə, narsist qayınanalar çoxsaylı boşanmaların səbəb predmetinə çevrilir, lakin bunu qəti şəkildə üzərinə götürmək belə istəmir.

Çox təəssüf ki, əksər narsist ananın oğlu da evdə söz sahibi deyil. Çünki ana onun öz-güvenini əlindən alır.

Narsist ana qayınana olaraq oğlu ilə yənaşı, qızı və onun ailəsi üçün də problem yaradır. Belə ki, qızına düzgün yol göstərmir, yoldaşına bu sözü de, bu hərəkəti et, belə davran deməklə onun ailəsində çoxsaylı problemlər yaranmasına səbəb olur. Çünki bu ana xəstədir, doğru-güzgün məsləhət, tövsiyə verə bilmir. Onun həyata baxışı bu cürdür. Heç kim onun doğru bildiyi fikrə müdaxilə edə bilməz. Bu halda narsizmin ayrı bir formasından istifadə edib hər kəsi haqlı ikən haqsız vəziyyətə sala bilər.

nı və nə etsə də, kifayət qədər sevilməyəcəyini öyrənir. O, anası ilə səmimi münasibət qurmaq üçün əlindən gələni edir, lakin heç bir real cavab ala bilmir. Bir müddət sonra bu sevgisizliyin özündən qaynaqlandığına qərar verir, kifayət qədər yaxşı olmadığına və nə etsə də, sevilməyəcəyinə inanır.

Qız hiss edir ki, ailədə dəyərli olmaq üçün anasının istəklərinə uyğun davranmalıdır. Seçdiyi paltarları, rəfiqələri, məktəbdəki uğurları onun özünün deyil, anasının istədiyi, uyğun gördüyü olmalıdır. Qızlar böyüdükcə nəyinse çatışmadığını və səhv olduğunu dərinlən bilir, lakin əsl problemin nə olduğunu anlaya bilmirlər. Uzun müddətdən sonra onlar valideynlərinin yüksək standartlarına və xoşbəxtliyinə həsr olunmuş bu həyatın öz həyat tərzlərinə və hətta emosional seçimlərinə necə təsir etdiyini dərk edirlər.

Narsist ana həm də narsist qayınana olur

Beləliklə, bayaqdan bəri haqqında danışdığımız analar bir gün övladı ailə quranda artıq narsist qayınanaya çevrilirlər. İndiyədək övladını öz istəkləri çərçivəsində böyüdən, onun arzu-istəklərinə dəyər verməyən, özünü ailədə hər kəsdən üstün, ağıllı zənn edən, davranışları ilə həyat yoldaşından da, övladlarından da yüksək səviyyədə olduğunu sərgiləyən ana, sözsüz ki, bütün bunları evinə yenidən qədəm qoyan gəlini üçün də təkrarlacaq.

Evdə hakimiyyəti öz əlində saxlamaq, hər kəsi bacarıqsız zənn etmək, onun məsləhəti ilə oturma-durmağı arzu edən qayınanalar var. Bir zaman oğluna bəslədiyi münasi-

bətlərin hər birini gəlininə də göstərən, sanki onu yenidən böyütməyə, tərbiyə etməyə, öz istəklərinə uyğunlaşdırmağa çalışan qayınanalar var. Gəlinin seçimlərinə qarışan, hətta öz uşağına geyim seçməkdə onunla məsləhətləşməyi tələb edən və çox vaxt bunu müxtəlif manipulyasiyalarla həyata keçirən, evdə hansı yeməyin bişirilməsinin yalnız öz istəyinə uyğun seçilməsini təbiiq edən qayınanalar var. Oğlu ilə gəlininin baş-başa qalmasını qışqanan, bunun üçün çoxsaylı maneələr yaradan, onların bir gənc kimi kinoya, teatra, konsertə getməsinə dözə bilməyən, bəzən özü də onlarla birlikdə gədən, hər hansı bir toya, ziyafətə gedərkən ondan icazə almağı tələb edən, gəlininə yalnız "bu paltar geyinə bilərsən" iddiasında olan qayınanalar var.

Bəzən ailələr dağılır. Biz bundan çox narahat oluruq. Boşanmaların sayı artdıqca, axı nə üçün belə olsun, deyirik. Bəli, boşanmaların çoxsaylı səbəbləri var. Bunlardan biri də bax, narsist qayınanaların yeni qurulan ailələr üçün törətdiyi əngəllərdir.

Belə bir el misalı var: nə gözdən qoyur,

nə yardan doyur. Bax, narsist analar narsist qayınana kimi nə gənclərin ayrı bir evə çıxmasına imkan verir, nə də onlara evdə bir gün verir. Gənclərin ayrı yaşamasını öz hakimiyyətinin zəifləməsi hesab edir. Birlikdə yaşayanda isə narsistliyi ilə ailə üzvlərini bezdirir.

Ümumilikdə narsistlər ətrafdakı insanların həyatına çox mənfi təsir göstərməyi bacarır. Onlarla xoş münasibət, əlaqə qurmaq çox çətindir. Narsistik şəxsiyyət pozğunluğu olan insanlar çox vaxt məhdud empatiya-malilik olurlar. Həm də çox vaxt fərqi nə varmadan bir çox manipulyasiya taktikalarından istifadə edirlər. "Möhtəşəm bir mənlilik duyğusuna" sahib olduqları üçün özlərini digər insanlardan üstün görürlər. Onlar başqalarından daha yaxşı rəftar edilməli olduğuna özlərini inandırır, bunu ailə üzvlərinə, ətrafdakı yaxın insanlara hərəkətləri ilə dikte edirlər.

Narsistik şəxsiyyət pozğunluğu olan insanların davranışlarının qarşısındakı insanda hansı reaksiyaya səbəb olacağından xəbərsizdirlər və bu vəziyyəti düzəltmək qabiliyyətinə malik deyillər. Bu anlayışın olmaması ikitərəfli münasibətləri daha mürəkkəb edir və çətinləşdirir. Belə olan halda övladları, gəlini ondan uzaqlaşmağa çalışır. Çünki ana böyük, ağbırək olaraq gənclərin maddi və mənəvi ehtiyacları ilə maraqlanmır. Oğlunu ona həyatları və yaxud da vacib bir məsələ danışdığı zaman o, ehtiyatsızlıqla sözü kəsir və ya söhbəti özü ilə əlaqəli mövzulara yönəldir. Belə vəziyyətlərdə insan özünü dəstəksiz, diqqətsiz və ya emosional olaraq tərk edilmiş hiss edir, yoxsa etməz?..

Narsistik insanlar ana, qayınana olanda çox vaxt istədikləri hər hansı bir şeyi əldə etmək üçün fərqi nə varmadan manipulyasiya

Bəs nə etməli?

Narsizm bir xəstəlikdir, psixoloji pozğunluqdur. Bu xəstəlikdən əziyyət çəkən insanlar bizim ata-anamız, bacı-qardaşımız, yaxın qohumumuz ola bilər. Bu doğmaları isə həyatımızdan çıxara bilmərik. Lakin həyatımız üçün maneçilik yaradırlarsa, onlardan kənarda yaşamaqda, bir qədər məsafə saxlamaqda heç bir qüsurla bilməz.

Bir qayınana narsistdirsə və o, oğlunun və ya qızının ailəsi üçün problem yaradırsa, başqa bir evdə yaşamaqdan faydalı nə ola bilər? Ailənin dağılmasındandırsa, münasibətlərdə pərdənin aradan götürülməsindən-dirsə, bu xəstəlik nəzərə alınmalı və ailə ayrı bir mənzildə yaşamağa qərar verməlidir.

Narsist anaların övladları bir qədər diqqətli olmalıdır. Çünki analarının bu xüsusiyyətləri şəxsi həyatlarına zərbə vura bilər. Ananın haqqı ödənməz, bəli, lakin ananın yeri başımızın üzəri olduğu kimi, həyat yoldaşımızın, övladlarımızın da yeri ürəyimizin başı olmalıdır. Onlara qarşı zorakılıq, sayğısızlıq bizi elə anamıza qarşı olubmuş kimi narahat etməlidir. Məhz bu təqdirdə onların hər birinin yerini və qədrini bilməli olarıq.

Nəticə etibarilə, anamız narsist ola bilər, sabah qayınana olaraq da narsist ola bilər. Hətta onun tərbiyəsi altında özüümüz də narsist ola bilərik. Birincisi kaş ki, nə anamız, nə qayınanamız, nə də özüümüz bu cür xoşagəlməz keyfiyyətə malik olmayaq. Yox əgər, həyatın işini bilmək olmur, olarsa, bir-birimizi qurban etməyək. Çıxış yolu hər zaman var. Ta ki düşünüb tapa biləsən.

Mətanət Məmmədova

“Gənclərin psixoloji sağlamlığına diqqət yetirmək vacibdir”

“**B**ugün intihar bütün dünyada ciddi problemə çevrilib. Hər il demək olar ki, 800 minə yaxın insan intihar edir”. Bu sözləri SİA-ya açıqlamasında əməkdar jurnalist, sosioloq Mətanət Məmmədova deyib. Onun sözlərinə görə, intiharın əsas səbəbləri işsizlik, stres, ailə problemləri və sosial çətinliklərdir: “Kişilər qadınlardan daha çox intihara meyillidir, çünki qadınlar ağlamağı və ürkələrini boşaltmağı bacarır, sosiallaşırlar. Kişilər isə cəmiyyətdə “kişilər ağlamaz” fikri səbəbindən duyğularını ifadə edə bilmir, problemlərini bölüşmür və daxilə yığılan stres intihar cəhdinə gətirib çıxarır.

Ailə və cəmiyyətdə belə insanlara yaxınlaşmaq, onların dərdlərini dinləmək və diqqət göstərmək çox önəmlidir. Xüsusilə yeniyetmələrdə intihar qəbul imtahanları nəticəsində yaranan streslə bağlıdır. Valideynlərin uşaqlara təzyiqi, onları müqayisə etməsi və yalnız ali təhsilə yönləndirməsi gənclərin psixologiyasına mənfi təsir göstərir. Bu baxımdan, peşə təhsilinə daha çox dəstək verməliyik ki, uşaqlar özlərinə uyğun sahədə iş tapa bilsinlər.

Yaşlı insanları tənha buraxmamalı, daim onlarla əlaqədə olmalı-

yıq. İntiharın qarşısını almaq üçün sevgi, qayğı və anlayışla yaxın olmaq vacibdir. Valideynlər övladlarına düzgün yanaşmalı, ailə daxili münaqişələrə son qoymalıdır. Belə hallara göz yummamaq və ciddi tədbirlər görmək insanlıq borcumuzdur. İşsizlik və sosial problemlər də intihara səbəb olur. Buna görə dövlət iş yerlərinin yaradılması və gənclərin sosial problemlərinin

həlli ilə bağlı tədbirlər görməlidir.

Gənclərin, xüsusən də 15-18 yaş arasında olan yeniyetmələrin intihar halları qəbul imtahanlarının nəticələrindən sonra artır. Ailələr uşaqlara çox təzyiq göstərir, onları davamlı müqayisə edir və bu, uşaqlarda stress və depressiya yaradır. Cəmiyyətimizdə hər kəsin ali təhsil almalı olması kimi yanlış fikir mövcuddur. Hər kəsin diplomu olmamalıdır. Peşə təhsili də önəmlidir və uşaqların bacarıqlarına uyğun sənətlərə yönləndirilməlidir. Bu, onların gələcəkdə iş tapıb özünü təmin etməsinə kömək edir.

Son olaraq, ailədə və cəmiyyətdə uşaqlarla, yaşlılarla əlaqə sıx olmalıdır. Onların hərəkətlərinə diqqət etməli, yemək yeməyə gəlmirlərsə və ya otağa qapılıblarsa, səbəbini öyrənməliyik. Valideynlər uşaqlarına qarşı davranışlarında diqqətli olmalıdır, çünki valideynlərin səbəb olduğu stres uşaqları intihara sürükləyə bilər və buna görə məsuliyyətə cəlb olunmalıdırlar. İntihar ciddi psixoloji vəziyyətdir və bu hallara göz yummamaq, insanlıq naminə qayğı göstərmək lazımdır ki, intiharların qarşısı alınsın”.

Günel Fərzəliyeva

İLHAM

Ay matanı, matanı, matanı ...

Müasir dünyanın yenilikləri, informasiya texnologiyaları çox şeyin zibilini çıxarıb. Çox insanın ağlını başından etməklə yanaşı, qohumluq əlaqələrinin, ailəvi dostluq və qonşuluq münasibətlərinin sıradan çıxmasına da ciddi təsir edib. Yeni əvvəllər qohumlar, ailəvi dostlar hal-əhval tutmaq üçün bir-birinin evinə gedib, gəlirdilər, indi isə telefonla danışmaq-la stol bəzəmək və bununla da qarşı tərəfə “maddi ziyan” vurmaq məsələsindən azad ediblər.

Tarixən mövcud olan bayramlarda biri-birinin evinə xonça aparmaq, ev bəzəmək, süfrə açmaq ənənəsi də cılızlaşıb. İndiki texnologiya əsrində hər kəs dostuna, qohum-qardaşına, tanışına Qurban bayramında bayram sovgatını qoç şəkilli, Novruz bayramında isə səməni şəklində göndərməklə işini bitmiş hesab edir. Elə vəziyyət yaranıb ki, təbriki yazı formasında yazmağa da ərinirlər. Sadəcə, kiminsə ona göndərdiyi qoç və ya səməni şəkilini ünvana yönəltməklə xəcalət tərini alından silmiş olur.

Yeni texnologiyaların ən vahiməlisi süni intellekt deyilən zədin meydana gəlməsidir. Bu insanın canına vələlə sala biləcək texnologiya o dərəcədə əndərəbadidir ki, artıq hər şeydən və hər kəsdən şübhələnirsən. Ciddi hesab olunan videoya baxanda düşünürsən ki, bu videonu hansısa videoblogger süni intellektlə quraşdırıb. O gün bir nəfər tanıdığım şəxs and içib aman etdi ki, yaxın əzizinin səsi ilə ona zəng edib, evə gəlməsini, daha sonra isə onun kartına pul atmasını istəyib. Sadələhv tanışım da zəng edən şəxsin göndərdiyi kartına pulu göndərüb. Qaçla evinə gələndə, hər kəs şübhəli nəzərlə ona baxıb, - işdə nə-sə olub, nə tez gəldin-deyə sorğu-sual ediblər. Bicarə tanışım da üzleşdiyi telefon danışığı barədə məlumat verəndə, oğlunun bunu süni intellektlə edildiyini bildirib. Deyir ki, aldandığını və dələduzların qurbanı olduğunu anladıqdan sonra, kömək üçün çox yere, çox şəxsə müraciət etsə də, nəticəsi olmayıb. Açıq tanışımın başına gələn hadisədən sonra sosial şəbəkələrdə yayılan videoların, mənə olunan zənglərin, vətəp üzərindən yazılan sözlərin həqiqiliyinə şübhə ilə yanaşmağa başlamışam. O gün də sosial şəbəkədə qarşıma bir ağıllı - başı yerində, danışığı və duruşu normal görünən şou əhlinin bir mütrübünün müxəf hoqqalar çıxarmaqla “ay matanı, matanı, matanı” oxuyub, rəqs etməsi videosu çıxdı. Diqqətlə baxanda, tanıdım, - özündür ki var, bu Nigar Camaldır, 2011-ci ildə ifa etdiyi “Running Scared” mahnısı ilə Avroviziya Mahnı Müsabiqəsinin qalibi olmuşdu-dəyə söylədim. Ancaq açıq-saçıq, əndərəbadi görünüşü mən də şübhələr yaratdı.

Düşündüm ki, yəqin kimsə bu hoqqa verən şou əhlinin tanınmış mütrübü ilə məzələnir. Yeni zarafatçı dostlarından biri süni intellektin imkanlarından istifadə etməklə məsləkdaşını ələ salır. Lakin bu dəfə səhvə yol verdim üzə çıxdı. Məlum oldu ki, “Ay matanı, matanı, matanı” deyib rəqs edən xanım əslində özüdür ki, var- Nigar Camaldır. Həqiqətdə bu xanım hansı xalqa məxsus olduğu bilinməyən musiqinin sədaları altında oxuyur, rəqs edir və ətrafındakı mütrüblər də onu cuşa gətirmək üçün sıldırığı əl çalırlar. Əhsən olsun belə məxluqlara, eşq olsun belə zümrə-yə, “molodes”, “bravo” və digər təriflər. Lakin bir şey anlaşılan deyil. Görən bu məxluqlar nə yeyirlər, nə içirlər ki, cəmiyyətin min illərdir ki, mövcud olan və bu gün də öz tarixi dəyərini qoruyub, saxlayan adət-ənənəsinə qarşı hörmətsizlik nümayiş etdirirlər? Yeni bu mütrüb ordusu anlamır ki, televiziya qarşısında ağbırçək analar, ağsaqqal kişilər də onları izləyə bilər. Və ya sosial şəbəkələrdə yeniyetmə gənclər, uşaqlarda onlara baxa bilərlər. Axı onları qınayırlar, söyürlər, lağa qoyurlar.

“Ay matanı, matanı, matanı” musiqisinin sədaları altında hoqqa vermək elitər təbəqənin ali nümayəndəsi olmaq demək deyil. Hərəkətlə, çırıq paltarınla, sözlərlə bir yığın məxluqa xoş gələ bilərsən ki, onlarında kimliyi və nə işlə məşğul olduqları Azərbaycan ictimaiyyətinə bəllidir. Ümumiyyətlə bu şou əhlinin əndərəbadi ünsürlərinin demək olar ki, böyük əksəriyyəti yarsızdır. Necə deyirlər hamısı bir bezin qıraqlarıdırlar. “Biri beşə, beşi isə heçə dəyməyənlər”dir.

Məndən bu qədər, məsləhətim isə ondan ibarətdir ki, özünü-zə hörmət edin, özünü-zə dəyər vermirsinizsə, cəhənnəmə heç olmasa Azərbaycan xalqının maraqlarını, adət-ənənələrini düşünün. Ən azı dünyaşöhrətli Alim Qasımovdan, özlərinə Azərbaycan xalqının qəlbində, ürkələrində böyük rəğbət qazandıran Zabit Nəbizadədən, Mələkxanım Əyyubovadan, Elnarə Abdullayevadan, Ağakərim Natiqdən, Zeynal Əhmədovdan, Abgöl Mirzəliyevdən, Nəspəri Dostəliyevadan, Mirələm Mirələmovdan, Ağakərim Natiqdən və digər ədəb və ərkanları, özlərini ictimai maraqlara uyğun aparən sənətkarlardan dərslər alın, öyrənin. Nəzərə almaq lazımdır ki, öyrənmək, heç zaman gec deyil.

Azərbaycanın Cənubi Qafqazda lider mövqeyini möhkəmləndirməsi və regional sabitləşdirici faktor kimi çıxış etməsi son illərin ən mühüm geosiyasi reallıqlarından biridir. 44 günlük Vətən müharibəsində tarixi ədaləti bərpa edərək ərazi bütövlüyünə nail olan ölkəmiz bu gün regionun gələcək inkişaf yolunu müəyyənləşdirən əsas strateji qüvvə kimi çıxış edir. Zəfərdən sonrakı mərhələdə həyata keçirilən 24 saatlıq antiterror tədbirləri isə yeni danışıqlar formatına yol açaraq prosesin mahiyyətini daha da aydınlaşdırdı. Nəticədə son iki ildə aparılan danışıqlar ikitərəfli müstəviyə keçid etməklə daha səmərəli və real nəticələr doğurmağa başladı.

Sülh sazişinə aparan yol

Bu istiqamətdə ən mühüm dönüş nöqtələrindən biri 2024-cü ilin martında sülh sazişinin əsas detallarının razılaşdırılması oldu. Ardınca avqustun 8-də Vaşinqtonda imzalanmış Birgə Bəyannamə yalnız regionda deyil, həm də beynəlxalq müstəvidə böyük rezonans doğurdu. Çünki bu sənəd Azərbaycan-Ermənistan münasibətlərinin gələcək inkişaf xəttini müəyyənləşdirən yol xəritəsi kimi qəbul olundu. Vaşinqton razılaşması göstərdi ki, tərəflər arasında qarşılıqlı siyasi iradə artıq formalaşmaqdadır və bu, sülhün real üföqlərini daha da yaxınlaşdırır. Prosesin uğurlu gedişində yalnız siyasi liderliyin deyil, həm də müvafiq dövlət strukturlarının fəaliyyəti mühüm rol oynadı. Xüsusilə də dövlət sərhədinin delimitasiyası üzrə Dövlət Komissiyalarının ardıcıl və məqsədyönlü fəaliyyəti mövqelərin yaxınlaşdırılmasına ciddi töhfə verdi. Bu komissiyaların işində müşahidə olunan praktiki yanaşma, texniki məsələlərin həllində operativlik və qarşılıqlı razılaşma atmosferi artıq müsbət nəticələrin əldə olunmasına zəmin yaratdı. Vaşinqton razılaşmasından sonra isə gözlənilən daha da yüksəlib. İndi delimitasiya və demarkasiya prosesi təkcə texniki məsələ deyil, həm də iki ölkə arasında uzunmüddətli sülhün bərqərar olunması üçün strateji addım hesab olunur. Bu işlərin ardıcıl və əsaslı şəkildə aparılması bölgədə sərhədlərin hüquqi baxımdan tam müəyyənləşdirilməsini təmin edəcək, gələcəkdə hər hansı mübahisəli vəziyyətlərin qarşısını alacaq.

Praktiki əməkdaşlığa doğru addımlar

Sentyabrın 5-də Azərbaycanla Ermənistan arasında keçirilən qarşılıqlı səfərlər danışıqlar prosesində mühüm mərhələ kimi qiymətləndirilə bilər. Baş nazirin müavini Şahin Mustafayevin və Ermənistanın Baş nazirinin müavini Mher Qriqoryanın rəhbərlik etdiyi nümayəndə heyətlərinin həm Azərbaycanın, həm də Ermənistanın ərazisinə səfərləri Vaşinqton razılaşmasının praktiki müstəviyə keçdiyini göstərdi. Bu görüşlərdə tərəflər kommunikasiya xətlərinin yaradılması istiqamətində fəaliyyətlərin sinxronlaşdırılması məsələlərinə xüsusi diqqət yetiriblər. Müzakirələrin əsas mövzuları sərhədin müvafiq hissələrinin delimitasiyası, həmin ərazilərin minalardan təmizlənməsi, həmçinin zəruri infrastrukturun bərpası və tikintisi olub. Bu, regionda uzun illər davam edən qeyri-müəyyənliklərin aradan qaldırılması, qarşılıqlı etimad mühitinin gücləndirilməsi baxımından əhəmiyyətli addım hesab edilir. Əlavə olaraq, icra müddətlərinin konkretləşdirilməsi və prosesin ardıcılığının təmin olunması tərəflərin qarşılıqlı öhdəliklərinin daha şəffaf şəkildə həyata keçirilməsinə xidmət edir. Nümayəndə heyətlərinin rəhbərlərinin Dövlət Komissiyalarının növbəti iclasının təşkili barədə fikir mübadiləsi aparması isə prosesin davamlılığını göstərir. Bu, delimitasiya və sərhəd təhlükəsizliyi məsələlərinin müəmmadi olaraq gündəmdə saxlanıldığını, danışıqların formal yox, real nəticələrə yönəldiyi-

Geriyə dönüşü olmayan sülh: hüquqa və ədalətə əsaslanan razılaşmalar

Sentyabrın 5-dəki qarşılıqlı səfərlər iki ölkə arasında əməkdaşlıq üçün mühüm tarixi zəmin yaratdı

ni təsdiqləyir. Əslində, belə görüşlər tərəflərin artıq praktiki əməkdaşlığa hazır olduğunu nümayiş etdirir və gələcəkdə sülh sazişinin imzalanması üçün mühüm zəmin yaradır.

Vaşinqton sənədinin verdiyi yeni siyasi nəfəs

Sülh prosesinin hazırkı mərhələsi artıq yekun nəticəyə doğru yaxınlaşan bir dinamikanı əks etdirir. Bu yolda ən mühüm məqamlardan biri şübhəsiz ki, avqustun 8-də Vaşinqtonda imzalanmış Birgə Bəyannamədir. Həmin sənəd həm iki ölkə arasında yeni siyasi mühitin formalaşmasına, həm də konkret praktiki addımların atılmasına yol açdı. Belə ki, həmin Birgə Bəyannamənin 3-cü bəndində bildirilir ki, tərəflər regionda və onun qonşuluğunda dövlətlərin suverenliyi, ərazi bütövlüyü və yurisdiksiyasına hörmət əsasında sülhün, sabitliyin və rifahın təşviqi üçün iki ölkə arasında ölkədaxili, ikitərəfli və beynəlxalq nəqliyyatın təmini məqsədilə kommunikasiyaların açılmasının əhəmiyyətini bir daha təsdiq etdi: "Bu sözlər Azərbaycan Respublikasının əsas hissəsi və onun Naxçıvan Muxtar Respublikası arasında maneəsiz bağlantını və Ermənistan Respublikası üçün beynəlxalq və ölkədaxili bağlantılar üzrə qarşılıqlı faydaları ehtiva edir". Diqqət yetirsək, müvafiq görüşlə bağlı mətbuata məlumatda da müzakirələrin istiqaməti məhz bu detallara söykənir.

Eləcə də sənədin 5-ci bəndində vurğulanı ki, tərəflər BMT Nizamnaməsi və 1991-ci il Almatı Bəyannaməsinə uyğun olaraq, keçmiş münacişinin əsiri olmayan parlaq gələcək yoluna qədəm qoyulmasına olan ehtiyacı qəbul edir. "Dərin insan iztirablarına səbəb olmuş münacişidən sonra nəhayət ki, beynəlxalq sərhədlərin toxunulmazlığı və ərazi əldə olunması üçün güc tətbiq etmənin yolverilməzliyi əsasında dövlətlərimizin qonşuluq münasibətlərinin qurulmasına başlaması üçün şərtlər yaradılmışdır. Yenidən təftiş mövzusu olmayan və heç bir zaman olmayacaq bu realıq dövlətlərimiz arasında düşmənçilik səhifəsinin bağlanmasına yol

açır. Biz indi və gələcəkdə hər hansı bir qıssas cəhdini qətiyyətlə rədd edir və istisna edirik". Bu, sülhün artıq geriyə dönüşü olmayan bir prosesə çevrildiyini bir daha təsdiqləyir. Tərəflər arasında əldə ediləcək bütün razılaşmaların beynəlxalq hüquqa, ədalət və qarşılıqlı hörmət prinsiplərinə söykənəcəyi isə həm region xalqları, həm də beynəlxalq ictimaiyyət üçün ciddi bir inam yaradır. Beləliklə, aparılan danışıqlar yalnız iki ölkə arasında münasibətlərin normallaşmasına deyil, eyni zamanda, Cənubi Qafqazda uzunmüddətli sabitliyin və dayanıqlı inkişafın təmin olunmasına xidmət edən mühüm tarixi mərhələ kimi dəyərləndirilə bilər.

Zəngəzur dəhlizi ətrafında formalaşan yeni realıq

Bütün bunlarla yanaşı, sentyabrın 5-də keçirilmiş görüş özünün əvvəlki analoji təcrübələrindən müsbət mənada fərqlənən məqamları ilə də diqqət çəkir. Ən mühüm fərq ondan ibarətdir ki, Vaşinqtonda əldə olunmuş razılaşma artıq Zəngəzur dəhlizi (TRİPP) barədə Ermənistan tərəfindən də qəbul edilmiş tam aydın təsəvvür formalaşdırır. Əvvəllər erməni tərəfi müəyyən detallar üzərində manipulyasiya etməyə çalışsa da, 8 avqust razılaşması Azərbaycanın məntiqi və ardıcıl təşəbbüslərinin real fakt kimi qəbul edilməsinə gətirib çıxardı. Sənədin 4-cü bəndində Zəngəzur dəhlizinin (TRİPP) reallaşdırılması məsələsi açıq şəkildə vurğulanır və bu məqsədə ən qısa zamanda nail olmaq üçün qarşılıqlı xoş niyyətlə söz göstərməyə dair qətiyyət ifadə olunur. Paralel olaraq, Birgə Bəyannamənin 6-cı bəndində yer alan "Biz bu Zirvə görüşünün regionda qarşılıqlı hörmət və sülhün irəlilədilməsi üçün möhkəm təməl təşkil edəcəyinə əminliyimizi ifadə edirik" müddəası isə sözügedən qətiyyətin siyasi və diplomatik müstəvidə təsdiqi kimi çıxış edir. Bu iradənin əməli müstəvidə ifadəsi isə məhz dövlət komissiyaları arasında aparılan intensiv və məqsədyönlü fəaliyyətin verdiyi nəticələrdir. Bu nəticələr həm

kommunikasiya layihələrinin sürətləndirilməsi, həm də sərhədin delimitasiyası və təhlükəsizliyin təmin olunması istiqamətində real zəmin yaratmaqla regionda sabit sülhün bərqərar olunması üçün yeni imkanlar açır.

Problemlərin həllinə yönəlmiş real platforma

Beləliklə, Vaşinqton görüşü son illərdə intensivləşən ikitərəfli formatlı dialoqun məntiqi davamı kimi çıxış edərək həm etimad mühitini möhkəmləndirdi, həm də prosesin real nəticələrə gətirib çıxarmasını təmin etdi. Dövlət sərhədlərinin müəyyənləşdirilməsi, delimitasiya və demarkasiya işlərinin həyata keçirilməsi sülhün əsas şərtlərindən biri olaraq iki ölkə arasında münasibətlərin normallaşmasına xidmət edir. Hazırda sülhlə bağlı açıq və konkret fikirlərin razılaşdırılmasında məhz ikitərəfli danışıqlar formatının rolu ön plana çıxır və bu format sözün əsl mənasında problemlərin həllinə yönəlmiş mühüm platforma kimi tarixə düşür.

Delimitasiya prosesinin nəticələri və tarixə düşən razılaşmalar

Qeyd edilməlidir ki, bu görüşlərin nəticələri artıq bir sıra mühüm faktlarla təsdiqlənib. Məsələn, 2023-cü ilin dekabrında iki ölkənin müvafiq strukturlarının birgə açıqlama yayması, eləcə də 2024-cü il 19 aprel tarixində keçirilmiş 8-ci görüşdə erməni işğalı altında olan 4 kəndin Azərbaycana qaytarılması ilə bağlı əldə olunan razılıq bu formatın ən mühüm uğurları sırasında yer alır. Heç bir vasitəçinin iştirakı olmadan, birbaşa işçi qrup səviyyəsində sərhədlərin delimitasiyası ilə bağlı qəbul edilən bu qərarlar sülhə gedən yolun ən mühüm ştrixləri kimi artıq tarixə yazılıb və regionda yeni reallıqların möhkəmlənməsini təmin edib.

Nigar Orucova

Erkən qocalma: progeriya kimlərdə rastlanır?

Azərbaycan
Respublikasının
Medianın İnkişafı
Agentliyi

Yazı Azərbaycan Respublikasının Medianın İnkişafı Agentliyinin maliyyə dəstəyi ilə “elmi-kütləvi, mədəni-maarif, təhsil proqramlarının hazırlanması” istiqaməti çərçivəsində hazırlanıb

Progeriya nadir rastlanan xəstəlikdir. Biz bu xəstəliyi “uşaq yaşda qocalmaq” kimi tanıyıq. Tibbi adı “Hutchinson-Gilford Progeriya Sindromu” (HGPS) olan bu nadir genetik xəstəlik zamanı uşaqlar çox sürətlə qocalırlar.

Xəstəliyin yaranma səbəbi LMNA genində mutasiya olması ilə bağlıdır. LMNA geni insan orqanizmində çox vacib olan Lamin A və Lamin C adlı zülalları kodlayan gendir. LMNA 1-ci xromosomda yerləşir, o hüceyrə nüvəsinin membranına dayaq verir və nüvənin formasını saxlayır. LMNA geni DNT-nin quruluşunu və genlərin aktivliyini tənzimləməyə kömək edir, habelə hüceyrənin bölünməsi və böyüməsində iştirak edir. Əgər bu genə mutasiya baş verərsə uşaqlarda sürətli qocalmaya səbəb olur, bundan əlavə, əzələ distrofiyası, ürəyin böyüməsi və zəif işləməsi, bədəndə piy paylanması pozulması kimi problemlər də bu genin

kiçik çənə, ürək-damar xəstəlikləri yaranır.

8 milyon insandan 1-də görülən bu nadir xəstəlik inkişaf qüsurlarına səbəb olur. Bir müddət sonra xəstələrin saçları tökülür, başındakı damarlar görünür, burnu kiçilir və fərqli olur. Erkən qocalma xəstəliyindən əziyyət çəkənlərin üz tipi ümumiyyətlə eynidir və dərhal tanınır. Təəssüf ki, xəstəliyin müalicəsi üçün tətbiq edilən böyümə hormonu faydasızdır.

Progeriyanın yayılması çox aşağıdır, 4-8 milyon insandan bi-

mümkün deyil. Tam qarşısını almaq mümkün olmasa da risklərin nəzərə alınması və erkən diaqnoz xəstəliyə qəfil yaxalanmamaq üçün vacibdir. Əgər ailədə nadir genetik xəstəliklər olubsa, əvvəllər rastlanmayan bir əlamət baş veribse, genetika ilə bağlı nataraz nəse varsa, anomaliyalı uşaqlar doğulubsa o bəzi testlər, genetik araşdırmalar testlər hamiləlikdən əvvəl faydalı ola bilər. Klassik HGPS-də isə bu çox nadirdir, çünki mutasiya təsadüfi baş verir.

Hamiləlik zamanı amniyozentez

mutasiyasından qaynaqlanır.

LMNA mutasiyası nəticəsində progerin adlı zülal əmələ gəlir və hüceyrələrin normal fəaliyyətini pozur. Xəstəliyin əlamətləri adətən 1-2 yaşdan başlayır. Onlar normal doğulurlar, amma böyüdükcə inkişaf geriliyi olur. Tezliklə saç tökülməsi, dərinin incəlməsi və qırıxması, sümüklərin zəifləməsi, oynaqalarda sərtlik müşahidə edilir. Xəstələrin üzü xarakterik şəkildə dəyişir, baş böyüyür, gözlər, nazik burun,

rində rast gəlinir. Hazırda dünyada təxminən 400 uşaq progeriya ilə yaşayır. “Progeriya Research Foundation”-un məlumatına görə, onlardan 152 klassik HGPS, qalanları progeroid laminopatiyalardır. Klassik HGPS - yeni klassik “Hutchinson-Gilford Progeriya Sindromu” progeriyanın ən çox tanınan və tipik formasına deyilir. Progeroid laminopatiyalar klassik HGPS-dən fərqli olaraq müxtəlif yaşlarda başlayır və klinik görünüşü bir qədər fərqli ola bilər. Yeni klassik HGPS - progeriyanın ən tanınmış formasıdır, amma progeroid laminopatiyalar bu xəstəlik qrupunun daha geniş və müxtəlif formalarını əhatə edir.

Xəstəlik adi müayinədən sonra asanlıqla müəyyən edilə bilər. Ömür uzunluğu az olan belə xəstə-

lər adətən 13-15 yaşa qədər yaşayırlar, bəzən 20 yaşa qədər ömrü uzana bilər. Əsas ölüm səbəbi ürək-damar xəstəlikləridir, ürək tutması, insult da çox müşahidə edilir. Xəstəliyin tam müalicəsi yoxdur, simptomların yüngülləşdirilməsi üçün dərmanlar istifadə olunur. Son illərdə “lonafarnib” adlı dərman bu xəstəliklə mübarizədə effektiv olub, müəyyən qədər ömrü uzadır və ürək problemlərini azaldır. Bununla belə, dərman xəstəliyi yavaşlatsa da erkən qocalma xəstəliyi olan insanlar 30 yaş ətrafında vəfat edirlər. Progeriya irsən keçmir, yeni nəsildə belə bir xəstəlik olubsa növbəti nəsillərdə də olacağı demək deyil, mutasiya təsadüfən yaranır.

Hal-hazırda “lonafarnib” dərmanı yalnız klassik HGPS üçün təsdiqlənib. Progeroid laminopati-

yalar üçün rəsmi təsdiqlənmiş müalicə yoxdur, amma eyni dərman bəzi hallarda sınaqdan keçirilir. Dünyada bu xəstəliklə mübarizə üçün gen terapiyası, fərqli müalicə texnologiyası üzərində eksperimental tədqiqatlar aparılır.

Progeriya təsadüfi mutasiya nəticəsində yarandığı, irsən ötürülmədiyi üçün hamiləlikdən əvvəl və ya həyat tərzinə bu mutasiyanın qarşısını almaq praktiki olaraq

və ya döl biopsiyası ilə LMNA genində mutasiya olub-olmadığını yoxlamaq da mümkündür. Amma bu testlər yalnız risk ehtimalı yüksək ailələrdə aparılır. Tam qarşısını almaq olmasa da, xəstəlik erkən aşkarlandıqda uşağın həyat keyfiyyətini artırmaq mümkündür. Ürək-damar sisteminin mütəmadi nəzarəti, fizioterapiya, xüsusi qidalanma proqramları xəstəliyi yavaşlatmaqda və ömür uzunluğunu artırmaqda faydalı ola bilər.

Alimlər hazırda LMNA mutasiyasını düzəltmək üçün CRISPR və ya antisense texnologiyaları ilə gen terapiyası üzərində, habelə Progerin zülalının yaranmasını bloklayan dərmanlar və hüceyrə qocalmasını ləngidən molekullar üzərində işləyirlər.

Lalə Mehralı

DİQQƏT: Sentyabrın 15-dən Bakının bu küçələrində nəqliyyatın hərəkəti məhdudlaşdırılacaq

“Formula 1” üzrə Azərbaycan Qran-prisi ilə əlaqədar sentyabrın 15-dən Bakı Şəhər Halqasının (BŞH) əhatə etdiyi küçələrdə nəqliyyatın hərəkəti məhdudlaşdırılacaq. BŞH-dən SİA-ya verilən məlumata görə, sentyabrın 19-21-i aralığında baş tutacaq yarışla bağlı logistik əməliyyatların həyata keçirilməsi məqsədilə sentyabrın 12-də gecə saat 01:00-dan etibarən Puşkin küçəsinin Üzeyir Hacıbəyov küçəsi və Neftçilər prospekti ilə kəsişməsindən olan hissəsi nəqliyyatın hərəkəti üçün məhdudlaşacaq. Məhdudiyyət tədbirin sonuna dek davam edəcək. Nəqliyyatın idarəetmə Planına əsasən Bakı Şəhər Halqasının keçdiyi küçələr və trekin əhatə etdiyi ərazilər isə sentyabrın 15-də, gecə saat 01:00-dan 23 sentyabr səhər saat 08:00-dək nəqliyyatın hərəkəti üçün bağlı olacaq. Məhdudiyyətlər tətbiq olunan zonalarda giriş-çixış yalnız “Yaşayış Yerinə Giriş İcazəsi” ilə mümkün olacaq.

Qeyd edək ki, son iki ilin təcrübəsinə əsaslanaraq, bu il də şəhər sakinlərinin və sürücülərin rahatlığı üçün yarış müddətində bəzi əsas yollar əhalinin istifadəsi üçün açılacaq. Belə ki, 15, 16, 17 sentyabrda yarış zolağının aşağıda sadalanan giriş-çixış hissələri səhər saat 07:00-dan 09:00-dək, axşam saat 18:00-dan 20:00-dək nəqliyyatın hərəkəti üçün dayanma və durma olmadan sərbəst olacaq. Sentyabrın 18-də isə səhər saat 07:00-dan 09:00-dək, axşam isə saat 20:00-dan 22:00-dək bu yollar açıq olacaq.

BAŞSAĞLIĞI

Azərbaycan Dövlət Milli Gənc Tamaşaçıları Teatrının direktoru Naidə xanım İsmayilzadə və teatrın bütün kollektivi, teatrın Ədəbi hissə müdiri, Əməkdar mədəniyyət işçisi Rafiq Rəhimliyə həyat yoldaşı

Kişvər xanımın

vaxtsız vəfatından kədərli olduğunu bildirir və dərin hüznə başsağlığı verir.

Əməkdar incəsənət xadimi, yazıçı-rejissor Ağalar İdrisoğlu ailə üzvləri ilə birlikdə Azərbaycan Dövlət Milli Gənc Tamaşaçıları Teatrının Ədəbi hissə müdiri, Əməkdar mədəniyyət işçisi Rafiq Rəhimliyə həyat yoldaşı

Kişvər xanımın

vaxtsız vəfatından kədərli olduğunu bildirir və dərin hüznə başsağlığı verir.

Giriş nöqtələri:

* Salyan şosesindən Neftçilər prospekti və Azneft dairəsi istiqamətində.

* M. Lermontov küçəsindən BMT-nin 50 illiyi küçəsi və İstiqlaliyyət küçəsi istiqamətində.

* S. Vurğun küçəsindən Ü. Hacıbəyli küçəsi və Bülbül prospekti istiqamətində.

* Bülbül prospektindən Xəqani küçəsi və Neftçilər prospekti istiqamətində.

* Nizami və Puşkin küçələrinin kəsişməsindən Xəqani küçəsi istiqamətində.

Çıxış nöqtələri:

* Neftçilər prospektindən Bakı Dəniz Limanı və Crescent Mall istiqamətində.

* İstiqlaliyyət küçəsindən Azərbaycan prospekti istiqamətində.

* Neftçilər prospektindən Azneft dairəsi və Dəniz Mall istiqamətində.

BŞH sürücülərə bildirir ki, qeyd olunan yollar yalnız tranzit korridor kimi istifadə ediləcək. Həmçinin fəvqəladə hallar istisna olmaqla, Tranzit dəhlizləri açıq olduğu zaman, nəqliyyat vasitələrinin parklanması, sərnişin minmə və enməsi qadağandır. Bundan başqa, həmin yollarda ağır tonnajlı yük maşınlarının və ictimai nəqliyyatın hərəkəti istisna edilir.

O yenə “Bütün zamanların ən yaxşı futbolçusu” seçildi...

Portuqaliya millisinin kapitanı, Səudiyyə Ərəbistanının “Əl-Nəsr” klubunun hücumçusu **Kristianu Ronaldu bütün zamanların ən yaxşı futbolçusu mükafatına layiq görülüb. Bu barədə məlumat Portuqaliya çempionatının mükafatlandırma mərasimində açıqlanıb.**

40 yaşlı futbolçunun bütün bir dövrü müəyyənləşdirdiyi və dünya futbolunda silinməz iz qoyduğu bildirilib. Ronaldu mərasimdə iştirak etməyib. Lakin təşkilatçılar hücumçunun mükafatla birlikdə nitq söylədiyi video-nu nümayiş etdirdilər.

“SƏS” qəzetinə abunə kampaniyası davam edir!

«SƏS» QƏZETİNƏ
ABUNƏ OLMAQ İSTƏYƏNLƏR
AŞAĞIDAKI YAYIM
ŞİRKƏTLƏRİ İLƏ ƏLAQƏ
SAXLAYA BİLƏRLƏR

1. Azərpoçt Poçtdaşıma Mərkəzi – 0125984955, 0552004544
2. Azərmətbuat Yayım MMC – 0124411991, 0124404694
3. Səma Mətbuat Yayım – 0125940252, 0503336969
4. Pressainform MMC – 0125115191, 0504560835, 0553156002
5. Qaya Mətbuat yayım – 0125667780, 0502352343
6. Ziya LTD – 0124977696, 0503067744

1 nüsxə 1 aylığı 13.20 AZN

6 aylıq 79.20 AZN

1 illik 158.40 AZN

ABUNƏÇİLƏRİMİZİN
XİDMƏTİNDƏYİK
Müraciət, şikayət, yazı,
təbrik və başsağlıqlarınızı
dərc etməyə hazırıq!

Sürücülük vəsiqələri barədə yeni qərar - hansı dəyişikliklər var?

Nazirlər Kabineti “Nəqliyyat vasitəsini idarə etmək hüququ verən sürücülük vəsiqəsi almaq istəyən şəxslərdən imtahanların qəbul edilməsi və onlara sürücülük vəsiqəsinin verilməsi qaydaları haqqında Əsasnamə”yə dəyişiklik edib. Bununla bağlı Baş nazir Əli Əsədov yeni qərar imzalayıb.

Qərara əsasən, bundan sonra sürücülük vəsiqəsində göstərilən məlumatlar Elektron Hökumət İnformasiya Sistemi üzərindən təqdim edilə (əldə edilə) bilər. Sürücülük vəsiqəsində göstərilən məlumatların Elektron Hökumət İnformasiya Sistemi üzərindən təqdim edilməsi həmin vəsiqənin təqdim edilməsinə bərabər tutulacaq.

Baş redaktor:
Bəhruz Quliyev

Ünvanımız:
Bakı şəhəri,
Üzeyir Hacıbəyli
küçəsi, 66.

Şəhadətnamə: № 022492
<http://www.ses-news.az>
<http://www.sesqazeti.az>
E-mail: ses@sia.az

“ƏLİNCƏ” AZƏRBAYCAN XEYRİYYƏ CƏMIYYƏTİNİN ORQANI.
QƏZET 1991-Cİ İL
YANVARIN 11-DƏN ÇIXIR
Tel: 598-33-90
Faks: 493-11-62

Redaksiyanın mövqeyi
ilə müəllifin mövqeyi
üst-üstə düşməyə bilər.

Qəzet bazar və
bazar ertəsindən
başqa hər gün
nəşr olunur

Tiraj: 3000